

POSTOJ OBYVATEL ZLÍNSKÉHO KRAJE K PROBLEMATICE BEZDOMOVECTVÍ

Karla Koutná

Bakalářská práce
2006

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Univerzitní institut

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Univerzitní institut

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2005/2006

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Ing. Karla KOUTNÁ

Studijní program: B 7501 Pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Postoje obyvatel Zlínského kraje k problematice bezdomovectví.

Zásady pro vypracování:

- 1) Provedte analýzu literárních pramenů k danému tématu a zrekapitulujte současný stav poznání k problematice bezdomovectví a postojů k této otázce.**
- 2) Na základě východisek představených v teoretické části práce vytvořte ideový a technický plán výzkumu. Pro zodpovězení výzkumných otázek proveďte výzkum na vzorku obyvatel Zlínského kraje.**
- 3) Provedte analýzu získaných empirických údajů a zjištěná fakta interpretejte.**

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BUCHTOVÁ, B. Nezaměstnanost: Psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada. 2002.

HORÁKOVÁ, M. Problém zvaný bezdomovectví. Sociální politika, 7-8. 1997.

HAYESOVÁ, N.: Základy sociální psychologie. Praha: Portál. 2000.

HECK, S., HECKOVÁ, E. Bezdomovci a my [on-line]. [cit. 2002-11-18]

URL: <http://www.getsemany.cz/index.asp?c=261>.

HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. Bezdomovectví: Extrémní vyloučení. Praha: Naděje. 1996.

PĚNKAVA, P. Sociální práce s osobami bez přístřeší [on-line]. [cit. 2004-02-17]

URL: <http://www.mcssp.cz/default.aspx?uc=uc052&ArtifactId=257>.

PRINZOVÁ, M. Bezdomovci očima veřejnosti a sociálních pracovníků [on-line].

[cit. 2004-03-05] URL: <http://sweb.cz/vicinia/informace.htm>.

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie v pomáhajících profesích. Praha: Portál. 2002.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Barbara Benická

Ústav pedagogických věd

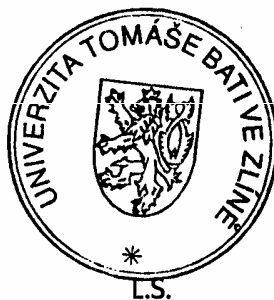
Datum zadání bakalářské práce:

3. března 2006

Termín odevzdání bakalářské práce:

13. června 2006

Ve Zlíně dne 3. března 2006

prof. Ing. Roman Prokop, CSc.

prorektor

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.

ředitel ústavu

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: "Postoj obyvatel Zlínského kraje k problematice bezdomovectví" vypracovala samostatně a použila jsem jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

Ve Zlíně dne.....

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Práce se zabývá problematikou bezdomovectví a postojem (především kognitivní částí) obyvatel Zlínského kraje (dostupný vzorek, n = 403) k tomuto fenoménu. Získaná data jsou porovnávána s dotazníkovými odpověďmi zaměstnanců azylových domů Zlínského kraje (n = 33) a pilotní sondou MPSV. Výsledky potvrdily zvýšenou obavu z osob bez přístřeší u občanů starších 46 let; sníženou vnímavost obyvatelstva k bezdomovcům; nejvíce ohroženou skupinu bezdomovectvím, jak ji vidí občané Zlínského kraje, tvoří týrané matky, osoby v dočasné životní krizi, odchovanci dětských ústavů; jako nejpreferovanější opatření omezující bezdomovectví z dotazníkového šetření vyplynulo rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb.

Abstrakt ve světovém jazyce

This work is focused on the issue of homelessness and the attitude of inhabitants (their cognitive part on the first place) of the Zlin county toward the homeless people (the range of the sample available was n = 403). Collected data are compared with questionnaire answers obtained from asylum homes employees in the Zlin region (n = 33) and a pilot probe MPSV. Results of this study are as follows: • the major part of inhabitants older than 46 years are worried with homeless people; • the sensitivity to the problem of homelessness is rather low; • maltreated mothers, persons in temporary life crisis, pupils from childish homes are perceived as the most risky groups. Building up new and increasing capabilities of existing asylum homes with various service possibilities is taken as the most preferable measure concerning the homelessness problem.

"Od té doby se spolu dostali tak daleko k okraji společnosti, že se nyní ocitli tam, kde život končí a začíná něco jiného."

Petr Hoeg: Příběhy jedné noci

OBSAH

ÚVOD	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	2
1 FENOMÉN BEZDOMOVECTVÍ.....	3
1.1 PROBLEMATIKA BEZDOMOVECTVÍ V ČR.....	3
1.2 FORMY BEZDOMOVECTVÍ A TYPOLOGIE OSOB BEZ PŘÍSTŘEŠÍ.....	4
1.3 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	6
1.4 PSYCHOLOGICKÁ DIMENZE BEZDOMOVECTVÍ A NAVAZUJÍCÍ PROBLÉMY	11
1.5 SOUČASNÉ SLUŽBY PRO OSOBY BEZ PŘÍSTŘEŠÍ A SPECIFIKA PRÁCE S TOUTO CÍLOVOU SKUPINOU	12
2 POSTOJE	15
2.1 PŘEDSUDKY	18
2.1.1 VZNIK PŘEDSUDKŮ	19
2.1.2 FUNKCE PŘEDSUDKŮ.....	20
2.1.3 MODIFIKACE PŘEDSUDKŮ	20
3 STUDIUM POSTOJŮ VE VZTAHU K BEZDOMOVECTVÍ.....	22
3.1 MĚŘENÍ POSTOJŮ	22
3.2 STUDIE ZABÝVAJÍCÍ SE ZKOUMÁNÍM POSTOJŮ K BEZDOMOVECTVÍ NA ÚZEMÍ ČR	22
3.2.1 ANKETA NADĚJE 1993.....	23
3.2.2 ANKETA NADĚJE 1996.....	24
3.2.3 AMASIA 1995 A IVVM 1996.....	24
3.2.4 HORÁKOVÁ 1997.....	25
3.2.5 POSTOJE SPOLEČNOSTI A SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ 2001	26
4 SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	30

II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
5 METODIKA VÝZKUMU	32
5.1 CÍL VÝZKUMU	32
5.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	32
5.3 POUŽITÉ METODY	33
5.4 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	33
5.5 VÝSLEDKY	34
5.6 INTERPRETACE A DISKUSE VÝSLEDKŮ.....	44
6 ZÁVĚR	48
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
8 PŘÍLOHY	52

ÚVOD

Společnost v České republice procházela v nedávné době řadou velice významných změn. Objevily se nové sociální fenomény - od přílivu imigrantů až po zviditelnění těch, kteří se ocitli bez domova. Po čtyřiceti letech nuceného zaměstnávání a hrozby uvěznění za příživnictví se ztratila jistota práce, finančního ohodnocení a domova. Ačkoliv se politici snažili zavedením institutů životního minima, minimální mzdy a dalšími opatřeními zabránit tomu, aby se velké skupiny obyvatelstva propadly do chudoby, nebylo možné úplně omezit negativní důsledky ekonomické transformace.

Psychickou stabilitu člověka můžeme přirovnat k pomyslné trojnožce. Jedna noha představuje rodinu a partnerské vztahy, druhá noha je tvořena fyzickým a duševním zdravím a poslední nohu si představme jako možnost pracovního uplatnění. Krize v těchto třech oblastech – rodina, zdraví, práce – je nejčastějším důvodem k bezdomovectví. Dokonce i u těch osob bez přístřeší, které prohlašují, že si tento životní styl vybraly samy, nebývá těžké vypátrat předchozí vážné problémy v procesu socializace.

Reakce obyvatel ČR na osoby bez přístřeší je ambivalentní, jakási směsice soucitu, bezradnosti, nezájmu a odmítání. Bezdomovci jsou většinou vnímáni jako jediní viníci své situace, přitom příčiny bezdomovectví jsou složitější. Jak dokládá odborná veřejnost věnující se této problematice, bezdomovství není věcí individuálního výběru. Je to část sociálního procesu, důsledek kontinuálních sociálních a ekonomických sil vedoucích až k sociálním strukturám (trh práce, trh s byty, sociální zabezpečení jako státní opatření, vzdělání a výchova, rodinné struktury). Proto se domnívám, že bezdomovcem se může stát opravdu každý.

Ztráta sítě mezilidských vztahů, vykořeněnost na jedné straně a na druhé také neochota přinést "oběť" - investovat čas i prostředky materiální, to vše jsou cesty ke ztrátě domova, ke vzniku fenoménu bezdomovectví. Tato práce se touto problematikou zabývá (teoretická část) a to zvláště postojem obyvatel Zlínského kraje k bezdomovectví (praktická část). Zkoumá především kognitivní stránku postojů respondentů dostupného vzorku obyvatel a snaží se o srovnání s postoji zaměstnanců azylových domů, kteří se touto problematikou dlouhodoběji zabývají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FENOMÉN BEZDOMOVECTVÍ

1.1 Problematika bezdomovectví v ČR

K hlubšímu pochopení celé problematiky je zajisté užitečné seznámit se s její historií. V mnoha zemích světa je fenomén bezdomovectví zcela novým a neznámým jevem. Velká část české populace považuje tento jev za negativní důsledek pouhé společenskoekonomické transformace. Ve skutečnosti lze však jen obtížně rozhodnout, do jaké míry jsou zmíněné jevy nechtěnou součástí polistopadových změn způsobu života naší společnosti, či do jaké míry jsou nechtěným dědictvím minulého režimu, anebo zda-li jsou některé z nich jevem existujícím „odpaměti“. Z dostupných historických pramenů můžeme konstatovat, že první náznaky řešení této otázky se na našem území objevily již v druhé polovině 19. století. Existovaly zde určité právní normy a zásady pro veřejnou chudinskou péči, které byly vždy spojeny s tzv. domovským právem, ukládajícím obcím povinnost starat se o své chudé a bezdomovce. V Československé republice bylo podporováno z titulu veřejného chudinství v roce 1921 181145 osob, tzn. 1,35 % obyvatel. V roce 1931 tento počet vzrostl na 371660 osob, tj. 2.52 %. Po roce 1948 lidé bez domova existovali také, ovšem neoficiálně. Od roku 1982 ale byli v Praze evidováni jako tzv. krajánci. Jejich existence se tajila a byly jim přidělovány nouzové prostory v ubytovnách. Bezdomovci tehdy nemohli oficiálně existovat ze dvou hlavních důvodů: prvním z nich bylo, že každý občan se musel zdržovat v místě, ve kterém byl přihlášen k trvalému pobytu a druhý tvořil politický systém, který zaručoval právo na práci, ale podmíněně povinností pracovat. Fenomén bezdomovectví se tedy u nás zákonitě objevil náhle jako viditelný sociální problém až od počátku devadesátých let (GILAROVÁ, 2003).

Po skončení komunistické diktatury se zhroutil umělý systém zajišťování práce a ubytování a začaly se objevovat první osoby bez přístřeší i na veřejnosti. Kromě zániku pracovní povinnosti byla zrušena i trestní postizitelnost za příživnictví a v průběhu 90. let se v rámci transformace ekonomiky rozpadlo mnoho velkých státních podniků. K „nastartování“ zjevného bezdomovectví a vůbec výrazného zvýšení počtu osob bez přístřeší přispěla též rozsáhlá amnestie prezidenta republiky v roce 1990 (Tato amnestie mimo jiné i silně narušila fungování resocializačního programu ve věznicích, protože jednorázovým odchodem velkého počtu vězňů přišly o své zaměstnance i podniky, které tyto vězně zaměstnávaly, což vedlo buď k zániku těchto podniků nebo k náboru nových zaměstnanců z řad „řádného“

obyvatelstva. Když se velká část propuštěných vězňů pro recidivu brzy vrátila zpět do vězení, neměli již možnost být v rámci výkonu trestu zaměstnání).

I když se již od počátku 90. let začala tvořit záchranná sociální síť a státní opatření byla doplněna vznikem nových služeb zvláště v neziskovém sektoru, poskytované služby a opatření se až na výjimky zaměřovaly spíše na nízkoprahové služby uspokojující základní potřeby osob bez přístřeší. Ačkoliv v té době byla mnohem větší ochota pomáhat této cílové skupině než je nyní, nedostatek znalostí a zkušeností vedl k tomu, že nevznikaly služby, které by umožnily osobám bez přístřeší zpětné začlenění do společnosti. V některých azylových domech vznikly a fungují jako nejvyšší stupeň služeb chráněné byty pro klienty, kteří se aktivně snaží svoji situaci změnit, avšak kapacita těchto bytů je nedostačující.

Nejčastější službou, která je dnes osobám bez přístřeší poskytována, je služba azylových domů. Azylové domy jsou však pro tuto cílovou skupinu jen krizovým útočištěm, jejich situaci neřeší. Dle odhadů u nás ročně vzroste počet osob bez přístřeší asi o 10 %, jak uvádí HECKOVI (2002), přičemž se většinou nepodaří vyřešit negativní sociální situaci dosavadních osob bez přístřeší, takže počet těchto lidí lavinovitě narůstá. Také v zemích Evropské unie počet osob bez přístřeší narůstá (zvláště s přílivem emigrantů) a řešení této problematiky v Evropské unii je čím dál víc naléhavější.

Jediným pozitivním faktem bezdomovectví v ČR je skutečnost, že mezi osobami bez přístřeší je pouze 10 - 15% žen (na rozdíl od USA či EU, kde je to celých 25%). Na druhou stranu se z toho důvodu ženám bez přístřeší věnuje nedostatečná péče a jejich situace je často neřešitelná. Navíc lze předpokládat, že počet žen bez přístřeší se bude zvyšovat s postupujícím rozpadem tradičních hodnot (tj. vztahů), protože příčiny vedoucí ke ztrátě domova u žen jsou především vztahové.

1.2 Formy bezdomovectví a typologie osob bez přístřeší

Bezdomovce je možné třídit podle časového a geografického hlediska (KOUKOLÍK a DRTILOVÁ, 2002):

Časové hledisko rozlišuje:

➤ chronické bezdomovce, což jsou převážně duševně nemocní lidé žijící na ulicích, případně v nějakém druhu útulku;

- epizodické bezdomovce, což jsou obvykle mladší lidé, „obtížně zvládnutelní“ duševně nemocní, kteří střídají život doma a na ulici;
- přechodné bezdomovce, což jsou lidé duševně zdraví, kteří se na ulici octli v důsledku náhlé situační krize, například přišli o bydlení.

Geografické hledisko rozlišuje:

- bezdomovce, kteří spí na ulicích;
- obyvatele útulků pro bezdomovce;
- obyvatele ubytovacích zařízení, která zajišťují přespání a snídani; sem se často umísťují rodiny s dětmi;
- lidi, kteří začnou žít u přátel nebo s rodinou proto, že přišli o vlastní bydlení.

Oproti tomu HRADEČTÍ (1996) nazývají bezdomovectví komplexním a různorodým problémem a rozlišují tři formy bezdomovectví:

- **zjevné bezdomovectví** – tuto skupinu tvoří osoby, které žijí na ulicích, na nádražích a jinde, využívají různé sociální služby pro osoby bez přístřeší a ztotožňují se s postavením osoby na ulici.

- **skryté bezdomovectví** – je tvořeno dvěma podskupinami osob bez přístřeší: jednak jsou to osoby, které nevyhledávají sociální služby a žijí v kontejnerech, squatech, lesích atd. a straní se společnosti. Druhou podskupinu naopak tvoří osoby, které sice nemají možnost trvalého bydlení, ale díky svému pravidelnému příjmu využívají různá dočasná ubytování. Za osoby bez přístřeší se samy nepovažují a sociálních služeb také většinou nevyužívají.

- **potencionální bezdomovectví** – zahrnuje poměrně širokou skupinu osob, kdy jsou občané ohroženi sociální exkluzí, ať už např. z důvodu nevyhovujícího bydlení (nechráněné nájemní bydlení, domy určené k asanaci) nebo pro nízké příjmy, které umožňují žít těmto lidem (a někdy i celým rodinám) pouze na hranici životního minima. V případě nějaké závažné události, jako je ztráta zaměstnání či rozpad rodiny, se osoby z této skupiny nejčastěji stávají zjevnými osobami bez přístřeší.

PĚNKAVA (2004) uvádí velmi praktickou typologii osob, které vyhledávají pomoc sociálních služeb. Pěnkava vytvořil tuto typologii z potřeby hodnocení úspěšnosti poskytované

pomoci, její využití je však mnohem širší. Klienty různých sociálních a charitativních zařízení tak rozčleňuje do tří skupin:

- **I. skupina** – klienti, kteří díky své snaze a časně intervenci sociálních pracovníků, si udrží či znovu získají bydlení, zaměstnání i další hmotné zabezpečení. Sociální schopnosti a dovednosti těchto osob jsou většinou na dobré úrovni a z celkového počtu klientů tvoří asi 15 % až 20 %.

- **II. skupina** – je představována klienty, kteří mají jen příležitostné zaměstnání, periodicky se snaží aktivovat k řešení své situace, ale pokud není jejich snaha úspěšná, mají tendenci na svůj stav rezignovat. Jde o nejčastější typ klientů, kteří tvoří přibližně 55 %. Za velkého úsilí pomáhající organizace mohou být některé osoby z této skupiny zařazeny do skupiny I.

- **III. skupina** – je tvořena klienty, kteří rezignovali na řešení své situace a jejich aktivita se zúžila na uspokojování fyziologických potřeb. Tvoří asi 35 % klientely.

Výše uvedená rozdělení ukazují problematiku osob bez přístřeší z různých úhlů pohledu. Vypovídají tak o komplexnosti problematiky, která v sobě zahrnuje psychologické, sociologické i praktické hledisko. Různost náhledů do problematiky je důležitá pro úspěšnou intervenci těm, kteří se ocitli bez domova (možnosti řešení a nabídka služeb pro osoby bez přístřeší).

1.3 Příčiny bezdomovectví

Bezdomovectví má u každé osoby bez přístřeší většinou více důvodů - ztráta zaměstnání, rozpad rodiny, ztráta bydlení, onemocnění, nedostatečné vzdělání, odlišná socializace atd. I když je jedna z těchto příčin přímým spouštěcím mechanismem bezdomovectví, v odborné intervenci je třeba zohlednit všechny dílčí problémy. Mezi hlavní spouštěcí mechanismy fenoménu bezdomovectví patří:

Nezaměstnanost: práce má pro každého člověka velký význam, který nespočívá jen v materiálním zajištění, ale dává též smysl jeho životu, umožňuje seberealizaci a přispívá k pocitu společenské užitečnosti. Pracovní kolektiv představuje důležitou část vztahové sítě každého jedince. Co pro člověka znamená ztratit práci a být nezaměstnaný, vyjadřuje BUCHTOVÁ (2002) takto: „Ocitne-li se člověk dlouhodobě bez práce, ztratí nejsilnější pojítka

s realitou, zmocní se ho nejistota a strach z budoucnosti, později i pochybnosti o vlastních schopnostech. A tak ztratit práci ve společnosti, kde je placená práce stále ještě spojována s vysokou společenskou i osobní hodnotou a kde je zaměstnání klíčem k životním aspiracím i zdrojem identity a sebeúcty člověka, přináší stresující životní událost. Tento subjektivně stresující zážitek je navíc okolím stále ještě vnímán jako znamení životního selhání jedince“. Vysoká nezaměstnanost (asi 10% ekonomicky aktivního obyvatelstva) a nízké vzdělání osob bez přístřeší jsou hlavní příčinou obtížného zapojení těchto osob v pracovním procesu. BUCHTOVÁ (2002) uvádí, že nezaměstnaností jsou ohroženi především mladí lidé, ženy s malými dětmi, zdravotně postižení občané, lidé s nízkým vzděláním, staří lidé, Rómové a migranti.

Ztráta bydlení: ztráta pravidelného příjmu, a tedy neschopnost platit dosavadní nájem, rodinná krize a rozpad rodiny s následným odchodem od partnera, kterému zůstává dosavadní byt či dům, jsou hlavní příčiny ztráty "střechy nad hlavou". Ovšem důvodem ztráty bydlení může být jednoduše i vybydlení dosavadního ubytování.

Rodinná krize: narušené rodinné vazby se týkají každé osoby bez přístřeší a u mnohých z nich jsou hlavním důvodem bezdomovectví. Krizí rodiny trpí celá západní společnost a nárůst bezdomovectví je důsledkem tohoto stavu. Dříve byly vazby mezi jednotlivými členy i širší rodiny mnohem silnější, takže v případě vážných problémů či krize jednoho člena rodiny se celá rodina spojila, aby pomohla danou situaci vyřešit. Díky mnohem větší soudržnosti celé komunity (např. na vesnici) tak sociální vyloučení postihlo jen málo jedinců (srovnej s vyšším zastoupením bezdomovectví ve městech, kde je více služeb pro tyto osoby a také větší šance získat zaměstnání, ale zároveň městské prostředí se svou anonymitou a individualismem ke vzniku bezdomovectví přispívá).

Zdravotní potíže: ke vzniku bezdomovectví vedou, ale ještě ve větší míře jsou jeho důsledkem. Jak uvádí PĚNKAVA (2004), bezdomovectví představuje velkou psychickou i fyzickou zátěž pro každého jedince. Špatná hygiena, nedostatečná strava a oblečení, závislosti na alkoholu a jiných látkách a další faktory vedou k výraznému ohrožení zdravotního stavu osob bez přístřeší. Takto oslabení jedinci se snadno infikují i velmi závažnými chorobami jako je např. tuberkulóza. Tento stav je nebezpečný pro celou společnost, a proto by se zdravotní péče pro osoby bez přístřeší měla stát jednou z priorit v poskytovaných službách pro tuto cílovou skupinu.

Teoreticky lze přístupy ke zdrojům bezdomovectví rozdělit na tři okruhy (SEKOT, 2003):

- sociologický pohled zdůrazňuje především vnější faktor chudoby jako důsledek daných společenských poměrů;
- psychologické hledisko akcentuje vrozené dispozice jako je charakter, temperament, emoce, inteligence, osobnostní rysy;
- liberalistický přístup: moralizujícím pohledem spatřuje hlavní příčiny bezdomovectví v lenosti a nedostatku osobního usilování.

KOUKOLÍK a DRTILOVÁ (2002) uvádějí, že rozlišovat příčiny bezdomovectví na sociální a zdravotní je možné jen někdy. Často se obě skupiny příčin propojují. Cesty k bezdomovectví jsou:

Deinstitucionalizace: Odhaduje se, že asi 20 – 30 % bezdomovců v USA a Velké Británii jsou duševně nemocní lidé, kteří byli propuštěni z psychiatrických zařízení, nebo do nich nebyli přijati. Příčinou jsou úsporná opatření a změna postoje k chronicky duševně nemocným lidem. Předpokládalo se, že se o tyto nemocné postarají rodiny nebo obce. Předpoklad se nepotvrdil. V Británii byl mezi deinstitucionalizací a bezdomovectvím v jedné sestavě duševně nemocných bezdomovců zjištěn třicetiměsíční interval, což svědčí pro selhávání rodin a obcí.

Ekonomické vlivy: ve všech zemích je jednou z klíčových příčin bezdomovectví bída, nezaměstnanost a vysoké náklady na bydlení.

Sociální problémy: velký podíl bezdomovců tvrdí, že je nechtějí nebo nemohou ubytovat rodiče nebo další rodinní příslušníci ani přátelé. Cestou do bezdomovectví bývá poměrně často rozvod. Lidí mladší 25 let se na ulici dostávají často z dětských domovů.

Bezdomovectví jako životní program: Prezident Reagan prohlásil, že bezdomovectví se stávají bezdomovci proto, že se k tomu rozhodli. Výzkum tento výrok nepotvrdil. V osmdesátých letech 20. století jen 4 % bezdomovců sdělila, že si dobrovolně zvolili přespávání v ubytovnách pro bezdomovce.

Další možný pohled na příčiny bezdomovectví zprostředkovávají manželé HRADEČTÍ (1996), kteří je dělí na faktory objektivní a subjektivní:

objektivní: jsou ovlivněny sociální politikou státu, sociálním zákonodárstvím apod. Faktory objektivního charakteru mohou působit např. na dodržování lidských práv, na zachování

integrity práva a respektování zásady rovných příležitostí pro všechny občany, na vzdělanosti a kvalifikaci občanů. Působí rovněž na boj s nezaměstnaností, s vyloučením, na sociální ochranu, na zabezpečení ve stáří v nemoci, na začleňování mládeže do trhu práce, na usnadňování mobility pracujících a jejich adaptaci na změny ve výrobě, na posilování vzdělanosti a technologických služeb výcviku pro různé sektory. Význam objektivních faktorů je také v jejich působení na legislativu (sociální zákonodárství), na rovnost žen a mužů, na integraci invalidů, na kriminalitu odčerpávající velké zdroje společnosti. Faktory společenské konečně mohou působit také na problémy menšin, exilu a migrace.

subjektivní jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem apod. Patří sem: **materiální** (ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku apod.), **vztahové** (změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, diskriminace ženy, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, mezi dětmi a rodiči, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost), **osobní** (mentální retardace, duševní či tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost) a **institucionální** (propuštění z ústavu, vězení, opuštění dětského domova).

Psychologický pohled na příčiny bezdomovectví zprostředkovává VÁGNEROVÁ (2004), která hovoří o komplexnosti problematiky – bezdomovci jsou handicapováni somaticky, psychicky i sociálně. Konkrétně:

- **původní orientační rodina bývá dysfunkční** nebo vůbec neexistuje. Jako děti byli vystaveni nezájmu, podceňování, či dokonce násilí a zneužívání,
- rizikovým faktorem jsou i **odlišně sociální zkušenosti** (dlouhodobý pobyt ve výkonu trestu, ústavní výchova nebo léčba),
- **chybí jim jakékoli sociální zázemí**, nezaložili vlastní rodinu, event. se jim z různých důvodů rozpadla, protože nebyli schopni plnit požadavky soužití v rámci této sociální skupiny,
- mívají **omezené kompetence**. Příčinou snížení jejich schopností mohou být nedostatky vrozených dispozic i získané problémy. Může jít o mentální retardaci,

poruchu osobnosti nebo o devastaci v důsledku dlouholetého abúzu alkoholu a drog, o duševní onemocnění apod.,

- obvykle jde o **kombinovaný handicap** daný kumulací většího počtu uvedených znevýhodnění.

Obecně lze konstatovat, že příčiny bezdomovství u mužů a žen se kvalitativně liší (HRADEČTÍ, 1996):

➤ příčinou bezdomovství mužů bývají obvykle faktory materiální a osobní, méně pak vztahové a institucionální. Charakter bezdomovství mužů je více veřejný. Vedou k tomu dva důvody: především u mužů převládají jako prvotní faktory materiální (ztráta bytu, ztráta zaměstnání, nedostatečné příjmy) často v kombinaci s faktory osobními (nemoc, osamělost, stáří, alkoholismus či závislosti). Současně je mužům přirozenější tendence demonstrovat své bezdomovství tím, že aktivně vyhledávají nabízené služby a nebo se předvádějí na veřejnosti.

➤ Příčinou bezdomovství žen bývají obvykle faktory vztahové, především problémy v partnerských vztazích, ve většině případů doprovázené násilím. Protože ženy většinou chtějí předejít riziku života v podmínkách zjevného bezdomovství, je u nich charakteristické bezdomovství skryté. Často řeší svůj partnerský problém způsobem, který je vlastní právě znevýhodněným ženám: bydlením u přítele, přítelkyně, rodičů, případně návratem po jistém čase. Nutno zdůraznit ještě další velmi závažnou skutečnost, že ženy zjevného, skrytého či potenciálního bezdomovství mají často s sebou děti.

➤ Příčinou bezdomovství dětí a mladistvých bývají faktory institucionální (kojenecké ústavy, pak přechod do dětského domova, pobyt v ústavech výchovných), neúplná rodina, násilí v rodině, zanedbávání, týrání a psychická deprivace dítěte, problémy působení alkoholu a jiných návykových látek, hazardní hra v dětství a dospívání, příčiny poruchy zdraví (mentální retardace, emoční poruchy, syndrom hyperaktivity, schizofrenie, psychomotorická epilepsie a dědičnosti). V poslední době patří k těmto příčinám jalovost pasivního sledování médií, nuda, nezaplňený volný čas, přepracovanost rodičů v rodinných podnicích a ztráta pevnosti rodinných priorit.

Předložené taxativně vymezené příčiny, které vedou ke ztrátě domova, je důležité interpretovat v konkrétní situaci každého bezdomovce. Ukazují na kořeny současného stavu osoby bez přístřeší. Komplexnost řešení problematiky vychází z důkladného seznámení se se

všemi sociologickými a psychologickými okolnostmi, které vedly k bezdomovectví a následné sociální a psychologické práci s nimi.

1.4 Psychologická dimenze bezdomovectví a navazující problémy

Společným znakem mnoha osob bez přístřeší je odlišná socializace, která se projevuje rozdílnými hodnotami od většinové společnosti, ale mnohem častěji jako nevyzrálost daného jedince. Tyto osoby bez přístřeší jsou často nesamostatné, méně zodpovědné, mají tendenci s lidmi kolem sebe manipulovat, mají sklon k závislostem různého druhu a někdy i ke kriminálnímu jednání.

Jak poznamenává VÁGNEROVÁ (2004), psychické změny, které lze pozorovat u bezdomovců, mohou být jak příčinou, tak i důsledkem jejich životního stylu. Citové prožívání bývá často otupělé a vyhaslé, zůstávají zachovány jen základní způsoby emočního prožívání (libost - nelibost). Cítí se být zatíženi větším množstvím problémů, než je obvyklé, a proto bývají častěji hostinní a depresivní. Nápadné změny jsou v těchto oblastech:

- **schopnosti:** nedovedou se adekvátně orientovat ve světě (poučit se ze zkušeností, ulpívají na nefunkčních způsobech chování), chybějí jim základní kompetence k sociální adaptaci, využívají tzv. paliativní obrannou strategii (problém neřeší, jen omezují jeho negativní následky), nejsou schopni přiměřené autoregulace (neovládají se, nejsou vytrvalí), životní styl bezdomovce je typický maximálním zjednodušením,
- **změny v oblasti potřeb a jejich uspokojování:** u většiny naučený postoj bezmocnosti (typický rezignací, apatií a fatalismem), snížena potřeba stimulace a nových zkušeností, neuspokojená potřeba citového vztahu, jistoty a bezpečí (kdy většinou zvíře plní roli společníka), je potlačena nebo zcela schází potřeba seberealizace a potřeba otevřené budoucnosti,
- **sebepojetí:** nízké sebevědomí, při posuzování vlastního života převažuje negativní bilance,
- **sociální vztahy:** celkový úpadek osobnosti, sociální izolace, převažující extrémní varianty chování: tendence k demonstraci submise nebo latentní či reálná agrese, nestandardní osobnost bezdomovce odmítající hodnoty a normy majoritní společnosti.

Takto „vykreslený“ osobnostní profil je však typický pouze pro určitou podskupinu osob bez přístřeší, především pro ty, kteří trpí bezdomovectvím již delší dobu. Sociální pracovníci i psychologové pracující s touto cílovou skupinou shodně potvrzují, že většina osob, která se ocitla bez přístřeší, má na začátku snahu svoji negativní sociální situaci změnit a vrátit se zpět do společnosti. Pokud však jejich snaha např. při hledání zaměstnání není do určité doby úspěšná, vede to k postupné rezignaci a vzniku trvalého bezdomovectví se všemi důsledky, které jsou výše popsány.

Tato skutečnost je velmi tíživá, protože upozorňuje na závažné nedostatky v poskytování odborné intervence a pomoci osobám bez přístřeší. Naše síť sociálních služeb pro osoby bez přístřeší je zaměřena především na uspokojování základních potřeb této cílové skupiny, ale neumožňuje jim účinně řešit jejich hlavní problém (chybějící bydlení, nezaměstnanost, rodinnou krizi...). Přitom včasná pomoc při řešení jejich základního problému by mohla počet osob bez přístřeší výrazně omezit. Větší investice lidských zdrojů i finančních prostředků na začátku bezdomovectví je výrazně nižší než celoživotní menší investice ve prospěch těch, kteří ani nemohou žít plnohodnotným způsobem života.

1.5 Současné služby pro osoby bez přístřeší a specifika práce s touto cílovou skupinou

Systém sociální ochrany v naší zemi, jehož cílem je ochrana skupin obyvatelstva před pádem pod hranici chudoby, se skládá ze tří částí – sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální péče (či pomoci). Osobám ohroženým sociálním vyloučením slouží především subsystém sociální péče, který je ukotven v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů a v jeho prováděcí vyhlášce č. 182/1991 Sb., Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady, o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vyhláška). Kdo je pověřen výkonem sociální péče, upravuje zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Osoby ohrožené sociální exkluzí zákon o sociálním zabezpečení nazývá (či dělí) na občany, kteří potřebují zvláštní pomoc a občany společensky nepřizpůsobené. Vyhláška okruh občanů společensky nepřizpůsobených dále specifikuje:

- občané propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
- občané proti nimž je vedeno trestní řízení, popřípadě jimž byl výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen, a kteří sociální péči potřebují k překonání nepříznivých sociálních dopadů
- občané závislí na alkoholu nebo jiných toxikomaniích, kteří sociální péči potřebují
- občané žijící nedůstojným způsobem života
- ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Podle výše uvedené legislativy pomáhají pověřené obecní úřady *občanům, kteří se přechodně ocitli v mimořádně obtížných poměrech nebo v nich žijí*, k překonání nepříznivých situací, zejména při získávání zaměstnání, při zvyšování kultury bydlení, při péči o výchovu a vzdělání dětí atd. a při splnění podmínky sociální potřeby mohou těmto občanům poskytovat peněžité a věcné dávky. V případě živelné pohromy nebo požáru mohou těmto občanům pověřené obecní úřady poskytnout peněžitou dávku až do výše 30 000 Kč.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhoduje o poskytování bezúročných půjček *občanům, kteří potřebují zvláštní pomoc*.

Obec v samostatné působnosti poskytuje podle svých možností *občanům společensky nepřízřívobným*, kteří mají v obci trvalý pobyt, sociální poradenskou péči při překonávání jejich obtížných životních poměrů a pomáhá jim řešit sociální důsledky jejich sociální nepřízřívobnosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhoduje o poskytování jednorázové peněžité a věcné dávky až do výše 1000 Kč těmto občanům, ovšem opět za podmínky jejich sociální potřeby.

Vyhláška také uvádí, že při výkonu péče o společensky nepřízřívobené občany obce spolupracují s dalšími státními orgány a organizacemi a to i s organizacemi z nestátního neziskového sektoru.

Další dokumenty související s problematikou bezdomovectví jsou:

- Listina základních práv a svobod
- Zákon 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu § 9
- Zákon 550/1991 Sb. o všeobecném zdravotním pojištění
- Zákon č.100/1988 o sociálním zabezpečení § 90, 91
- Zákon č. 482/1991 Sb. o sociální potřebnosti
- Zákon č. 135/1985 Sb. o hlášení a evidenci pobytu občanů

- Zákon č. 498/ 1991 Sb. o uprchlících
- Zákon č. 83/ 1990 Sb o občanských sdruženích

Nejčastějším typem služeb navazujících na sociální pomoc ukotvenou v legislativě, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici, jsou azylové domy a denní centra.

Cílem denního centra je uspokojení základních potřeb lidské bytosti: nasycení, hygiena, přátelský rozhovor a hledání další pomoci v centru nebo jiných službách. Služby jednotlivých denních center se však co do rozsahu od sebe odlišují. Azylové domy nabízejí kromě služeb uspokojujících základní potřeby ještě ubytování, a to většinou vícestupňové (noclehárna, ubytovna, podporované byty), dále poradenství, výchovné a vzdělávací služby.

PĚNKAVA (2004) rozděluje odbornou pomoc poskytovanou v rámci sociální sítě na krizovou intervenci, krátkodobou pomoc a pomoc dlouhodobou. Krizová intervence má často charakter jednorázové pomoci a osoby bez přístřeší ji vyhledávají v situaci, kdy buď bezprostředně hrozí nebo již nastala riziková situace jako je přímé ohrožení vlastního života, propuštění ze zaměstnání, ztráta bydlení, rodinná krize či konflikt se zákonem.

Krátkodobá pomoc zahrnuje např. materiální pomoc (strava, ošacení, hygiena), sociálně právní poradenství, pomoc při jednání s úřady (vyřizování osobních dokladů, hledání zaměstnání...), pomoc při hledání ubytování a zastupování či účast při soudních líčeních.

Dlouhodobá pomoc je zaměřena na řešení klientova problému a není časově ohraničená. Nejčastěji zahrnuje doprovázení klienta při znovunalézání jeho vlastní identity, pomoc v rámci penitenciární a postpenitenciární péče a pomoc klientovi při uplatňování jeho práv vůči státním úřadům, nestátním a soukromým organizacím či jednotlivcům.

Sociální práce s osobami bez přístřeší se obecně vyznačuje dvěma výraznými specifiky. Protože osoby bez přístřeší mají často tendenci manipulovat s druhými lidmi, je nezbytné udržovat předem stanovenou hranici vztahu (tj. např. nepůjčovat osobní finanční prostředky, trvat na dohodnutých pravidlech a postupu aj.). Na druhou stranu jsou mnohé osoby bez přístřeší velmi nesamostatné a přenechávají odpovědnost za řešení své situace na pomáhajícím pracovníkovi. Pracovníci tedy musí dbát na to, aby nadměrně nepečovali o své klienty, protože tím podporují jejich závislost na druhých lidech a zároveň je tímto přístupem připravují o sebeúctu a svobodu rozhodování.

2 POSTOJE

Postojem rozumíme relativně stabilní připravenost jedince reagovat určitým způsobem na osoby, skupiny, situace, způsoby chování, předměty nebo názory (KERN et al, 2000). Obdobně i FONTANA (1997) definuje postoje jako poměrně trvalá zaměření, která si jedinci vytvářejí vůči různým předmětům a otázkám, s nimiž se v průběhu svého života setkávají, a která verbálně vyjadřují názory. Obsahují prvky hodnocení a přesvědčení zároveň s rozdílnými stupni věcného poznání a mají svou stránku kognitivní, behaviorální i afektivní.

Postoje plní řadu psychologických funkcí. Z tohoto pohledu můžeme rozlišovat postoje:

- instrumentální: vyvolané naším přáním, aby věci byly uspořádány tak, jak to vyhovuje našim potřebám,
- sloužící poznání: řízené naší potřebou porozumět světu a svému životu,
- vyjadřující hodnoty: spjaté s naším mravním přesvědčením a sebepojetím,
- sociálně přizpůsobivé: vytvářené naším přáním cítit se součástí společensko - politické či jiné skupiny.

ATKINSON et al. (2003) uvádí ještě jednu kategorii postojů a to :

- Ego –obrannou: chrání jedince před úzkostí nebo ohrožením sebeúcty.

Různé aspekty postojů uvádí KRECH et al (in NAKONEČNÝ, 1999) v němž se uplatňuje zřetel k jejich možným změnám:

- * extrémnost postoje;
- * multiplicita postoje: postoj může být jednoduchý nebo mnohotvárný, založený na jediném "faktu" nebo na množství poznatků. Jednoduché postoje se mohou snadněji měnit ve svůj protiklad než multiplexní postoje, které jsou zase přístupnější změnám ve své intenzitě;
- * konzistentnost postoje: vyjadřuje vnitřní vyrovnanost jeho složek;
- * interkonexe postojů : tedy jejich vzájemná spojitost;
- * konsonance v seskupení postojů: tj. jejich shodnost, relativní jednota;
- * síla a množství uspokojovaných potřeb: postoje uspokojují určité potřeby jedince, např. jistoty, pozitivního sebehodnocení. Čím více významných potřeb uspokojují, tím jsou více rezistentní vůči možným změnám, neboť podporují vnitřní integritu, stabilitu osobnosti;

* centrálnost vztažných hodnot: takové postoje, které má jedinec vůči objektům, jež mají pro něj význam a jako takové jsou také odolné vůči změnám.

Postoje mohou být zčásti vědomé a zčásti nevědomé, přičemž tyto dvě složky mohou být někdy navzájem i v rozporu. Rozpor mezi vědomými a nevědomými postoji člověk vyrovnává pomocí několika mechanismů. První z nich se nazývá *reaktivní výtvor*, jímž člověk důrazně projevuje postoje právě opačné. Příkladně jedinec může chovat nepřátelské postoje k bezdomovcům, avšak vědomě se k tomu nehlásit, protože takové postoje v něm vyvolávají silné pocity viny. Tyto postoje jsou tedy vytěsňeny do nevědomí. Ve snaze zabezpečit, aby tam zůstaly, jedinec zaujme přehnaně pečující postoj ke každé osobě bez přístřeší, s nímž se setká. Přítomnost nevědomého postoje se však projevuje utajenými podlými činy (jako třeba znemožněním pronájmu bytu těmto osobám v ulici, kde bydlím). Člověk sám se však pokouší tyto činy vysvětlit jako něco, co je v nejlepším zájmu dotyčné osoby nebo zdůvodnit tvrzením, že ostatní obyvatelé by to tak nechtěli (FONTANA, 1997). Dalším mechanismem je *racionalizace*. O racionalizaci mluvíme tehdy, když lidé vyjadřují společensky přijatelný důvod k chování, které ve skutečnosti vyplývá z motivů, jejichž existenci nechtějí připustit sami sobě. Například pracovník azylového domu může tvrdit, že pracuje v sociální sféře, aby mohl pomáhat lidem, zatímco ve skutečnosti ho k takovému povolání vede touha manipulovat s lidmi. Společensky nejnebezpečnější mechanismus řešení rozporu mezi postoji je *projekce*. Lidé, kteří se bojí rozpoznat či přijmout některé vlastní postoje, je mohou nejen vytěsnit, nýbrž i projektovat navenek v podobě hostility vůči jiným lidem či skupinám, které tyto sklony projevují. Projekce tohoto druhu mohou být jedním z důvodů pro volbu menšinových skupin za oběť (př. upálení spícího bezdomovce v tisku).

Při bližším pohledu na vztah mezi postoji a chováním je velmi rozšířený předpoklad, že postoje určují chování, ale v mnoha experimentálních výzkumech bylo zjištěno, že mezi postojem a chováním neexistuje přímá souvislost. Chování je pouze částečně určováno postojem; faktory jako sebehodnocení, strach a sociální normy hrají také podstatnou roli (KERN et al, 2000).

ATKINSON et al (2003) konstatuje, že postoje nejlépe predikují chování, když:

a/ jsou silné a konzistentní (oproti slabým nebo ambivalentním postojům);

b/ mají úzký vztah k předikovanému chování (oproti postojům, které jsou k posuzovanému chování v obecném vztahu);

c/ jsou založené na přímé osobní zkušenosti (oproti postojům vytvořeným na základě přečtení nebo vyslechnutí nějakého názoru);

d/ si je jedinec svých postojů vědom.

Postoje přejímáme nejdříve od rodičů a osob důležitých pro výchovu (imitace), dalším způsobem ovlivňování postojů jsou odměny a tresty (podmiňování). V neposlední řadě se uplatňuje identifikace se vzorem (modeling), obeznámenost a sebepercepce. TAJFEL (1978 in HAYESOVÁ, 2000) píše o tom, že sociální identita a sounáležitost se skupinou silně ovlivňuje postoje, které si osvojíme. Hluboce zvnitřňujeme své členství ve skupinách, které pak tvoří důležitou část sebeúcty. Na druhé straně EYSENCK a WILSON (1975 in HAYESOVÁ, 2000), zastávají názor, že postoje jsou z velké části vrozené. Tato myšlenka vychází z toho, že vrozené jsou některé osobnostní rysy, jako neuroticismus a stabilita, a ty pak tvoří základ postojů. Chování nemusí vždy odpovídat vědomě zastávaným postojům. Často je tomu tak proto, že takové postoje staví před lidi cíle, které jsou pro ně nedosažitelné. Vzpomeňme na novoroční předsevzetí, kdy se vědomě zavazujeme přizpůsobit své chování svým postojům, avšak naše odhodlání jen zřídka kdy přežije konec ledna. Proto k tomuto účelu vytvořené dotazníky postojů typu tužka - papír, nám sdělují velmi málo o tom, je se dotyčné osoby v realitě zachovají.

Rozpor mezi postoji a chováním se pokusil vysvětlit FESTINGER (1962 in FONTANA, 1997) ve své teorii kognitivní disonance – poznávacím nesouladu. Vzniká tehdy, když člověk zastává určitý postoj, avšak zjistí, že jeho chování (nebo jiný postoj) je s ním v rozporu. Tento vyvolává nesoulad = napětí, které člověk nepříjemně prožívá. Proto se je snaží odstranit tím, že změní jednu z rozporných proměnných. Může to udělat tak, že si ji sám pro sebe zkreší, a to i za cenu, že tomu přizpůsobí své přesvědčení o tom, jaká je pravda. Pro konkrétnější vykreslení mechanismu kognitivní disonance si představme člověka, který v mládí byl dobrovolníkem azylového domu a v současnosti zastává významnou pracovní pozici v největším lokálním podniku. Předpokládejme, že je veřejnosti znám a dbá o svou "image", protože chce být leaderem politické strany v kraji. U tohoto člověka dochází k rozporu mezi postoji – aktivně pomáhat bezdomovcům a zároveň dbát o svůj status úspěšného mladého

muže, proto svůj postoj k osobám bez přístřeší přehodnotí, zkreslí, a tak se zbaví nepříjemných pocitů, které tento nesoulad vyvolaly.

2.1 Předsudky

NAKONEČNÝ (1999) charakterizuje předsudky jako zvláštní druh postojů a již slovo samo naznačuje, že jde o něco předem vytvořeného. V současné době má toto slovo pejorativní význam, protože je spojované s negativními a neodůvodněnými postoji, obvykle proti menšinám (tj. i proti osobám bez přístřeší). Slovo "předsudek" pochází z latiny - praejudicium znamená předpojatý úsudek (i ve smyslu předvídavý). Význam tohoto slova prošel dlouhým vývojem a ustálil se v dnešní podobě. Podle D. G. MEYERSE nastala v 60. letech změna v pojetí předsudků. Od této doby nejsou spojovány již jen s projekcí nepřátelství, ale jsou chápány také jako "produkt normálního myšlení". NEWCOMB chápe předsudky jako postoje zaměřené negativně proti někomu nebo něčemu. K. U. SMITH a W. M. SMITH vymezují předsudky takto: "Emocionálně založený postoj pro nebo proti individuím nebo skupinám, který ignoruje relevantní, objektivní kritéria usuzování". G. W. ALLPORT, definuje předsudek jako "odvratný nebo hostilní postoj vůči osobě, která náleží skupině, jednoduše proto, že náleží této skupině, a proto se předpokládá, že má závadné kvality připisované této skupině". Z výše uvedených definic můžeme usuzovat na to, že existují různá pojetí ve vymezení předsudků. Jedno je však těmto definicím společné – jedná se o chápání předsudku jako iracionálního a neadekvátního hodnotícího vztahu (in NAKONEČNÝ, 1999). Obdobně i HARTL, HARTLOVÁ (2000) vnímají předsudek jako názorovou strnulost, předpojatost, která je emočně nabitá, kritický nezhodnocená a plyne z ní postoj.

Podstatným rysem předsudku je to, že je iracionálně založen a je emočně akcentovaný, tudíž dokáže silně vzdorovat rozumovým argumentům. Předsudky jsou poměrně dobře odolné vůči změnám. Předsudky mají, podobně jako stereotypy (kognitivní komponenta předsudku), charakter určitého stanoviska a priori a jakákoliv diskuze na jeho téma se stává obranou zaujaté pozice za každou cenu. Stereotypy však nemusí být na rozdíl od předsudků iracionální, neadekvátní a averzivní (NAKONEČNÝ, 1999). Pro konkrétní představu srovnajte předsudek: bezdomovci jsou líní a stereotyp: bezdomovci jsou špinaví.

2.1.1 Vznik předsudků

Existuje několik teorií vysvětlujících podstatu utváření postojů vůči znevýhodněným menšinám. Rozlišují se především tři přístupy ke vzniku předsudků:

- Individualistický - určité osobnostní charakteristiky, jako např. autoritářství nebo dogmatismus, predisponují člověka k předsudkům.
- Meziskupinový - předsudky vznikly internalizací vlivů sociálního prostředí, ve kterém jedinec žije.
- Sociokulturní - předsudky jsou výsledkem osvojení si společenských norem v procesu socializace.

GIDDENS (1999) uvádí dva možné způsoby vzniku předsudku: **psychologický a sociologický**. Psychologický výklad využívá při analýze předsudku pojem **stereotypní uvažování** to jest takové, které klasifikuje naše zkušenosti a přiřazuje k nim kategorie příliš rigidní, vycházející ze špatných či nedostatečných informací.

Celkový obraz vzniku předsudků dokresluje sociologický výklad, operující pojmy : **etnocentrismu, skupinové uzavírání a alokace prostředků**. Etnocentrismus představuje nedůvěru k těm druhým a sklon hodnotit jejich kulturu měřítkem své vlastní (spořádaný život většinové společnosti versus nestandardní život bezdomovce). Skupinové uzavírání je proces vymezování skupiny vůči ostatním pomocí nástrojů sociální exkluze (např. omezení nebo zákaz sňatků mezi příslušníky odlišných skupin). Alokace zdrojů lze vysvětlit jako nerovnost v distribuci majetku a hmotných statků, která podporuje uzavírání skupiny jako prostředek k obraně privilegií.

Při formování předsudků se uplatňují tři kognitivní mechanismy: **kategorizace** - klasifikace informací, **asimilace** - hodnocení a použití soudů při kategorizaci a **hledání koherence** - vysvětlení vlastních myšlenek a postojů.

Předsudky získáváme tak, že je "zdědíme" ze své rodiny a od svých vzorů, druhou možnou cestou k vytvoření předsudků je "zobecňování". Zřejmě nejdůležitějším faktorem působícím při utváření předsudků je kultura a její normy (samotné osobnostní faktory k vysvětlení předsudků nestačí) – většinová společnost a její normy "jak vypadá spořádaný život" se neslučují s bezdomovectvím. Oddělení "našeho" světa od "jejich" světa, porovnávání "našich" a "jejich" norem a nemožnost (neochota) nahlédnout přes vybudovaný plot vytváří u na každé straně předsudky.

2.1.2 Funkce předsudků

Předsudky ovlivňují naše vnímání. Vytvářejí totiž jakýsi filtr vidění sociální skutečnosti, takže osoba zatížená předsudkem neinterpretuje skutečnost tak, jak doopravdy je, ale tak jak se jí filtrem předsudku jeví. Předsudky mohou sloužit různým funkcím. KRETCH, CRUTCHFIELD a BALLACHEY (1968) uvádějí, že "mohou ospravedlňovat patologické nepřátelství, zdůvodňovat kulturně nepřijatelné potřeby a chování ve službě kulturně přijatelných aspirací, pomoci zvládnout potlačené potřeby, zdůraznit city sobectví, ochránit ohrožení sebeúcty, pomoci k bohatství, poskytnout "rozumné" vysvětlení, proč člověk zůstává chudý" .

Člověk si přiznává jen nerad existenci svých pocitů méněcennosti tendencí k násilnostem a agresi, stejně jako extrémní sexuální pudy. Snaží se vyhnout ráně vůči své sebeúctě a hledá nějaké vysvětlení, které neohrožuje jeho pýchu. Tím, že vědomě neakceptovatelné motivy projikuje na vhodnou sociální skupinu, se mu daří vyhnout faktu, že tyto motivy jsou součástí jeho samého (tzv. předsudky k obraně Já).

Předsudky a patologická osobnost: Výrazné předsudky bývají často symptomem psychické dezintegrace a sociální nejistoty jedince. Jedinec s patologickou osobností si může vytvářet předsudky, které zdůvodňují a podporují jeho abnormální chování. Negativní impulzy lidí, kteří zažívají chorobné nepřátelství, se vybíjejí hlavně prostřednictvím agresivních útoků na jiné lidi.

2.1.3 Modifikace předsudků

Obecně pro modifikaci postoje má značný význam jeho síla a komplexnost. Například postoje se slabou kognitivní složkou jsou velmi nestabilní, neboť jedinec má málo znalostí o objektu. Proto můžeme takovéto postoje relativně lehce změnit (např. kampaní seznamující českou společnost s příčinami vzniku bezdomovectví). Naopak postoje se silným emocionálním nábojem a silnou afektivní složkou (hostinní postoj vůči "aktivně" žebrajícím matkám – cizinkám s dětmi na Hlavním nádraží v Praze) jsou novými informacemi nejméně ovlivnitelné a jejich modifikace je možná pouze při použití speciálních technik. Člověk, který pociťuje nepřátelství vůči nějaké minoritě, emocionálně ji odmítá a má vůči ní předsudky, je obzvláště rezistentní vůči racionálním poznatkům.

Předsudky, jako emocionálně nasycené a iracionálně založené vztahy, jsou velmi rigidní vůči korigujícím nebo eliminujícím vlivům. Předsudky naučené v raném dětství

setrvávají často po celý život a to i přes příznivou zkušenost s osobami, které jsou objektem předsudku.

Modifikace předsudků je velmi těžká - dodání objektivních informací nebo hrozba trestem nepřináší úspěch, protože jedinec se nikdy nevzdá takových postojů, které potřebuje k obraně svého já. V některých výzkumech bylo dokázáno, že lidé se silnými předsudky byli jimi ještě zatíženější po přečtení materiálu zaměřeného proti předsudkům.

Pro modifikaci a odbourání předsudků je mnohem účinnější **metoda vhledu**, pomocí níž může člověk pochopit své postoje a své obranné mechanismy. To dokazují i experimenty z 50. let (USA), v nichž se ukázalo, že po použití metody vhledu část pokusných osob své postoje změnila. Další metodou, která může vést k modifikaci předsudků, je **učení se snášenlivosti** pomocí terapie (př. terapie hrou).

3 STUDIUM POSTOJŮ VE VZTAHU K BEZDOMOVECTVÍ

3.1 Měření postojů

K měření postojů se obvykle využívá dotazníků, což je také nejčastější technika sociálně-psychologického výzkumu. V dotazníkové formě jde přesněji řečeno o měření mínění než postojů, tj. o slovy vyjádřené hodnotící vztahy. Měření se obvykle opírá o škálování těchto vztahů, jejichž předmětem mohou být různé objekty, instituce, události, ideje atd. Existují různé druhy postojových škál: základní je tzv. nominální škála, založená na nominální diskriminaci objektů, např. muž, žena; ordinální škála je založena na uspořádání velikosti objektů, např. malý, střední, velký, a intervalová škála na stejnoměrných rozdílech mezi objekty; jejím příkladem je měření tělesné teploty a teprve zde můžeme hovořit o skutečném měření. Problém měření postojů je především problémem jejich zachycení v diferenciacích, nejen kognitivních, ale i emotivních, které škálování zachycuje jen hrubě. L. L. THURSTONE a E. I. CHAVE (1929) se pokusili o vypracování "metody stejně se jevících intervalů", kdy jsou nejprve sebrány výroky reprezentativního vzorku populace k objektu postoje, které mají být spíše obecnější a které mohou být doplněny z dalších zdrojů. Tyto výroky jsou předloženy skupině expertů, která je uspořádá od nejpozitivnějšího k nejnegativnějšímu, a pak je vypočítána škálová hodnota každého výroku, přičemž jsou vyloučeny ty výroky, v nichž se posuzovatelé nejvíce rozcházejí. Po další úpravě se z výroků sestaví pěti až devítistupňová škála. Výroky se respondentům předkládají v náhodném pořadí a ti pak označují ten výrok, který odpovídá jejich postoji. Oproti tomu HERKNER (1991) prosazuje jednodušší metodu, odvozenou ze sémantického diferenciálu, podle níž respondent zaškrťává pouze číslo odpovídající jeho mínění o míře vlastností charakterizujících objekt postoje. Sémantický diferenciál (CH. E. OSGOOD, 1952) obsahuje nejvýše 24 párů adjektiv, která umožňují asociace k danému objektu postoje vyjadřující jeho subjektivní význam. Tato metoda umožňuje srovnávání postojů a zjištění jejich nasycení faktory síly, aktivity a hodnot (in NAKONEČNÝ, 1999).

3.2 Studie zabývající se zkoumáním postojů k bezdomovectví na území ČR

V následující části uvádím přehled dostupných studií, které zkoumaly problematiku postojů veřejnosti k bezdomovectví. Jsou to: ankety Naděje (1993, 1996), Amasia 1995,

IVVM 1996, pilotní sonda Horákové z roku 1997 a výzkum Princové (2001). Z některých výzkumů byla vybrána jen ta část, která souvisí s touto prací. Studie Horákové a Princové jsou stěžejní texty pro polemiku v praktické části výzkumného úkolu této práce.

3.2.1 Anketa Naděje 1993

Tuto studii provedla organizace Naděje v roce 1993 v okolí pražského hlavního nádraží, kde se zdržovalo množství osob bez přístřeší, a proto bylo pravděpodobné, že oslovení respondenti v těchto místech budou problematiku bezdomovectví lépe znát. Z 500 oslovených občanů bylo ochotno odpovědět na otázky jen 122 a i u nich byla znát neznalost problému.

Oslovení respondenti odpovídali na tyto otázky:

- Kdo jsou podle vašeho mínění bezdomovci?
- Jak byste řešil(a) problém bezdomovství?

Na první otázku, kdo jsou bezdomovci, odpovědělo nejvíce respondentů (28 %), že to jsou opilci, flákači, zloději a kriminální živly. Celých 19 % respondentů odpovědělo, že se jedná o propuštěné vězně, což bylo důsledkem tzv. velké amnestie z roku 1990. 27 % respondentů odpovědělo, že bezdomovci jsou ti, co spí na nádraží. Tato odpověď nebyla jen důsledkem toho, že anketa probíhala u nádraží, ale odrážela také tu skutečnost, že na počátku 90. let u nás nebyl ještě dostatek azylových domů a jiných služeb pro osoby bez přístřeší, takže bezdomovci často mohli najít jediné útočiště pouze na nádražích. 8 % respondentů ztotožňovalo bezdomovce s již zmiňovanými cizinci a uprchlíky.

Z dnešního pohledu asi nejzajímavější odpovědi však zazněly na otázku, jak by respondenti řešili problém bezdomovství. Celých 31 % dotázaných si myslelo, že by tento problém měla řešit policie a bezdomovci by měli být zavřeni do vězení. Dokonce u 3 % dotázaných se objevily tak extrémní názory, jako že by bezdomovci měli být postříleni či poslání do plynu. 16 % respondentů se také domnívalo, že osoby bez přístřeší by měly být zavřeny do ústavu (blázince). 10 % se domnívalo, že o bezdomovce se má postarat stát a 12 % respondentů připisovalo tuto povinnost obci. Pouze 6 % dotázaných očekávalo řešení této problematiky od charity, spolků či církví. Celých 19 % respondentů však nevědělo, jak tuto situaci řešit.

3.2.2 Anketa Naděje 1996

V roce 1996 provedla organizace Naděje obdobný výzkum znovu. Tentokrát ze 400 oslovených osob odpovědělo 107, přičemž první otázka byla stejná jako v předchozím dotazníku a druhá byla přeformulována: Kdo a jak by měl podle vašeho názoru řešit problém bezdomovství?

Na otázku kdo jsou bezdomovci odpovědělo opět mnoho respondentů, že to jsou kriminální delikventi (31%) nebo propuštění vězni (13 %). Velké množství dotázaných 35% však nedokázalo na tuto otázku odpovědět. 6 % respondentů ztotožňovalo bezdomovce s cizinci a 8 % se zdravotně či jinak postiženými jedinci.

Také odpovědi na druhou otázku, kdo a jak by měl problematiku bezdomovectví řešit, přibližně kopírovaly odpovědi z roku 1993. Represivní opatření prostřednictvím policie zvolilo 32 % respondentů, počet těch, kteří chtěli umístit osoby bez přístřeší do ústavu, se však snížil na pouhých 6 %. 11 % přisuzovalo odpovědnost za řešení situace státu a 14 % dotázaných obcím. Z těchto odpovědí je stále ještě patrné očekávání pečujícího postoje ze strany státu či samosprávy. Počet respondentů, kteří řešení situace bezdomovectví očekávají od charitativních organizací, se však o něco zvýšil na 10 %. 27 % dotázaných odpovědět nedokázalo.

Postoje občanů k problematice bezdomovectví se podle těchto studií během let 1993 až 1996 příliš nezměnily. Výraznější je pouze počet dotázaných, kteří v roce 1996 nedokázali na otázky odpovědět.

3.2.3 Amasia 1995 a IVVM 1996

Pro srovnání je zajímavé uvést také některé údaje ze dvou dalších výzkumů. První provedla Agentura marketingových a sociálně informačních analýz Amasia v roce 1995, kde bylo 208 respondentů mimo jiné tázáno, proč se většina bezdomovců dostává do té situace, ve které se nachází? Téměř polovina dotázaných (48 %) uvedla jako důvod nechuť pracovat, pohodlnost, lenost z jejich strany a příčiny vyplývající z osobních vlastností bezdomovců. 15 % respondentů pak vidí příčiny bezdomovectví v nechuťi pracovat ve spojení s nepříznivými sociálními podmínkami. 8 % dotázaných uvedlo dvě skupiny příčin jiného druhu a stejný počet respondentů vidí příčinu v přistěhovalectví. Pouze 10 % dotázaných na otázku

nedokázalo odpovědět. Z tohoto průzkumu zcela jednoznačně vyplývá, že veřejnost se domnívala, že si osoby bez přístřeší mohou za svoji situaci samy.

Jiný průzkum provedl v roce 1996 Institut pro výzkum veřejného mínění IVVM (dnes CVVM). Tohoto výzkumu se účastnilo 1028 respondentů a mimo jiné odpovídali na tyto dvě otázky:

- Co si myslíte, mají dnes chudí šanci dostat se ze svého stavu chudoby nebo ne?
- Má společnost morální povinnost starat se o ty, kdo jsou chudí, nebo je povinností chudých, aby se o sebe postarali sami?

V odpovědi na první otázku zda dnes mají chudí šanci dostat se ze svého stavu chudoby, se postoje respondentů výrazně lišily. 46 % dotázaných odpovědělo kladně v případě, že chudí vyvinou potřebné úsilí. Naopak 36 % respondentů odpovědělo, že nemají šanci. K otázce se nevyjádřilo 18 % dotázaných.

Na otázku, kdo se má starat o ty, kdo jsou chudí, odpověděla téměř polovina respondentů (42 %), že se mají postarat jak jedinci či jejich rodiny, tak společnost. Že je to převážně povinnost jedince nebo jeho rodiny, odpovědělo 12 % dotázaných a pouze 6 % bylo přesvědčeno, že na to musí jedinec stačit zcela sám (či za přispění rodiny). Naopak celých 27 % respondentů očekávalo péči převážně od státu a 13 % připisovalo tuto povinnost zcela státu. Tento výzkum tak potvrdil zjištění studie, kterou provedla Naděje, že v polovině 90. let občané stále očekávali pomoc především od státních institucí.

3.2.4 Horáková 1997

Další výzkum HORÁKOVÉ (1997) sledoval podoby bezdomovectví v ČR. Pro potřeby této sondy byla kategorie bezdomovců definovaná takto: občané českého státu, kteří jsou de facto bez přístřeší a nebo neužívají stabilní přístřeší – přespávají na rozmanitých místech anebo dočasně využívají služeb azylových domů a podobných zařízení. Poštovní anketa byla volena z časových a finančních důvodů a byla adresována starostům všech statutárních měst a pověřených obcí v ČR, azylovým zařízením pečujících o bezdomovce a dvanácti expertům z různých oblastí (n=460). Odpovědělo 43 % občanů - odpovědi městských úřadů a institucí tvoří 92 % souboru, odpovědi azylových zařízení 8 %. Výsledky získané anketou nejsou reprezentativní, vypovídají především o tom, jak vnímají problém osob bez přístřeší představitelé městských úřadů a institucí. Názory starostů měst a obcí tvoří 89 %

(n=169), vedoucích azylových domů 9 % (n=18) a jiných institucí 2 % (n=3), kteří na anketu odpověděli.

Z výsledků mimo jiné vyplynulo toto (konkrétní údaje jsou srovnávány s hodnotami výzkumu v praktické části této bakalářské práce):

- Bezdomovectví je považováno většinou respondentů za závažný sociální jev, který ovšem není krizový. Existence osob bez přístřeší je spíše považována za latentní problém, který by mohl v budoucnosti narůstat a dokonce eskalovat, pokud dnes nebudeme schopni zvažovat a přijímat účinná preventivní opatření.

- Bezdomovectví není problémem jednoho města či obce. Je to problém systémový, který nelze důsledně vyřešit izolovaným opatřením na lokální úrovni, ale synergickým působením řady kroků jak v rovině individuální, tak i společenské.

- Polovina dotazovaných se domnívá, že počet bezdomovců je stabilní a jen pětina respondentů uvádí, že počet osob bez přístřeší nepatrně vzrostl.

- Jako nejvíce naléhavé podoby bezdomovectví jsou respondenty uváděny (přibližně pětina odevzdaných odpovědí): odchovanci dětských domovů, osoby v dočasné životní krizi a propuštění vězňů bez přístřeší. Hodnocení závažnosti různých typů bezdomovectví zahrnuje více hledisek současně. Souvisí jednak s hodnocením ve smyslu mravním (tj. ochrany slabých, zranitelných, či bezmocných, kteří si sami nemohou pomoci), ale reflektuje i hledisko nutnosti ochrany společnosti před následky neřešených případů bezdomovectví, které by mohly vyústit ve zvýšení kriminality či vyvolat jiné závažné společenské problémy.

3.2.5 Postoje společnosti a sociálních pracovníků 2001

Výzkum, který provedla PRINCOVÁ (2001), je obsáhlý, zahrnuje více aspektů problematiky a je zaměřen jak na laickou, tak na odbornou veřejnost. Zkoumaný soubor tvořilo 109 respondentů, z toho bylo 47 sociálních pracovníků. Mezi sledované faktory, které ovlivňovaly postoje respondentů, patřily např. zdroj informací o bezdomovectví, zkušenost respondentů s touto cílovou skupinou, míra autoritářství či religiozita respondentů. V souboru bylo relativně hodně věřících respondentů, celých 52 %, což umožňovalo dobře sledovat vliv religiozity na postoje respondentů.

Na otázku, které sociální kategorie se mezi bezdomovci vyskytují, odpovědělo 94 % sociálních pracovníků, že to jsou pachatelé trestné činnosti, totéž si z řad laiků myslelo 57 %,

dále zde byli zahrnuti alkoholici – 78 % sociálních pracovníků a 43 % zástupců laické veřejnosti, duševně nemocní lidé – 58 % sociálních pracovníků a 38 % laická veřejnost, Romové – 32 % sociálních pracovníků a 30 % laická veřejnost. Zajímavou byla také odpověď, že mezi bezdomovci se vyskytují cizinci, což si myslelo celých 58 % respondentů z laické veřejnosti, ale pouze 36 % zástupců sociálních pracovníků.

Odpovědi dotazovaných respondentů z řad veřejnosti byly tedy do určité míry spojeny se stereotypem bezdomovce alkoholika a kriminálního delikventa. V případě sociálních pracovníků je problematické určit, nakolik uvedené odpovědi indikovaly přítomnost negativního stereotypu a nakolik se naopak opíraly o znalost vlastních klientů.

Podle očekávání nebyli bezdomovci lhostejní většině sociálních pracovníků (93 %). Z respondentů z řad veřejnosti souhlasilo s výrokem „Jsou mi lhostejní“ 41 % dotázaných. Je zajímavé, že k výroku „Nejsou mi lhostejní“ se přiklonilo 86 % věřících respondentů.

Závislost na osobní zkušenosti s bezdomovci se projevila u otázky, zda jsou respondentům bezdomovci sympatičtí. Kladně odpovědělo na tuto otázku 41 % respondentů z řad sociálních pracovníků, ovšem pouze 8 % zástupců laické veřejnosti. Ti se naopak ve 42 % vyjádřili zcela záporně, kdežto pouze 12 % sociálních pracovníků jsou bezdomovci zcela nesympatičtí. Zevnějšek bezdomovců odpuzuje 80 % zástupců veřejnosti, kdežto pouze 33 % sociálních pracovníků. Tento rozdíl byl dán zřejmě do jisté míry také tím, že sociální pracovníci se častěji setkávají s lidmi bez domova, které veřejnost v ulicích měst jako bezdomovce vůbec neidentifikuje, protože se svým zevnějškem výrazněji neodlišují.

Strach vzbuzují bezdomovci podle výzkumu u 29 % respondentů z řad laické veřejnosti, ale pouze u 5 % sociálních pracovníků. Soucit vůči bezdomovcům pociťovalo 66 % respondentů z řad veřejnosti a 74 % sociálních pracovníků, tzn. většina respondentů v obou podsouborech. Věřící lidé pociťovali vůči bezdomovcům soucit v 85 % případů, nevěřící lidé v 59 % případů.

Zda jsou bezdomovci považováni za „viníky“ své situace nebo zda jsou spíše vnímáni jako „oběti“ společenských podmínek, zjišťovala otázka na příčiny bezdomovství. Nedostupnost levného bydlení označilo za příčinu bezdomovectví 88 % sociálních pracovníků a 69 % zástupců laické veřejnosti. Ztrátu zaměstnání považovalo za častou příčinu 70 % respondentů v obou podsouborech. Mnohem častěji vedou k bezdomovství podle respondentů patologické příčiny, které staví lidi bez domova do pozice „viníků“. 70 % respondentů v obou podsouborech se domnívalo, že k bezdomovství vede často lenost,

neochotu přizpůsobit se považovalo za častou příčinu bezdomovství 66 % sociálních pracovníků a 57 % dotázaných z řad veřejnosti.

Z uvedených situačních příčin (rodinné problémy, nemoc) vnímali respondenti jako častou příčinu bezdomovství zejména rodinné problémy (90 % sociálních pracovníků, 75 % respondentů z řad veřejnosti). Nemoc vedla často k bezdomovství podle 45 % sociálních pracovníků a 26 % dotazovaných z řad veřejnosti.

Lze tvrdit, že respondenti tím, že za časté považovali především tzv. patologické příčiny bezdomovství, vnímali bezdomovce spíše jako „viníky“ své situace. Poněkud neočekávaný byl tento postoj především v případě sociálních pracovníků. Na druhou stranu se velké procento respondentů přiklonilo k názoru, že k bezdomovství vede často také nedostupnost levného bydlení, rodinné problémy, ztráta zaměstnání a nemoc. Zdá se tedy, že pozice bezdomovců jako „viníků“ nebyla chápána naprosto jednoznačně a většina respondentů reflektovala bezdomovství v kontextu kombinace více příčin.

Zda bezdomovci jsou nespokojení se svou sociální situací a usilují o změnu, odpovědělo kladně 24 % sociálních pracovníků a 21 % zástupců veřejnosti. Záporně odpovědělo celých 54 % sociálních pracovníků, ale „jen“ 37 % respondentů z řad laické veřejnosti.

Tento okruh otázek ještě můžeme doplnit odpovědí na otázku, zda je málo pravděpodobné, že by se slušný člověk mohl stát bezdomovcem. Z řad sociálních pracovníků se tak domnívalo pouze 17 % respondentů, ze zástupců veřejnosti 32 %. Záporně odpovědělo celých 72 % sociálních pracovníků a 50 % respondentů z řad laické veřejnosti.

Zjištěným poměrně tolerantním postojům k bezdomovcům (skutečnosti, že nebyli respondenty vnímáni zcela jednoznačně jako „viníci“ ani jako „jiní“) odpovídají také postoje k pomoci těmto lidem. Jen 3 % respondentů se přiklonila k názoru, že bezdomovci si pomoc nezaslouží, protože kdyby chtěli, dokážou si pomoci sami. Jen velmi malá část respondentů (6 %) se současně domnívala, že bezdomovci patří mezi skutečně potřebné a pomoc si zaslouží za jakýchkoliv podmínek. Naprostá většina respondentů (91 %) se naopak vyjádřila ve smyslu, že lidé bez domova si pomoc zaslouží, ale pouze v případě že vyvinou také vlastní úsilí.

Na dotaz, zda je vhodné poskytovat bezdomovcům sociální bydlení, odpovědělo 53 % respondentů kladně a jen 12 % záporně. Z toho sociální pracovníci měli vstřícnější postoje – 61 % souhlasilo s poskytováním sociálního bydlení a pouze 4 % nesouhlasila.

Na otázku, kdo se má starat o chudé, odpovědělo 28 % respondentů, že dotyčný sám, většina (56 %) se však domnívala, že se má na této pomoci podílet jedinec i stát. Pouze 16 % respondentů označilo za poskytovatele pomoci pouze stát. Zde je velmi patrný posun v postoji oproti první polovině devadesátých let, kdy většina občanů očekávala pomoc především od státu.

Souhrnně lze konstatovat, že tento výzkum mimo jiné ukázal, že větší soucit projevovali vůči bezdomovcům lidé s nižším vzděláním, pozitivnější postoje zaujímaly ženy a naopak výrazně negativnější postoje zaujímali starší lidé.

4 SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

První část teoretické části popisuje bezdomovectví jako sociální fenomén. Je popsán historický vznik a průběh bezdomovectví v Českých zemích, dále jsou načrtnuty formy a příčiny vzniku i typologie osob bez přístřeší. Celá problematika je obohacena o psychologický rámec osob bez přístřeší s popsáním navazujících problémů a možnostmi (legislativními) jak bezdomovectví řešit.

Další část je věnována charakteristice postojů (definice, funkce, aspekty) a jejich vztahu s nevědomím a chováním. Velký důraz je kladen na předsudky – specifický druh postojů, které se ve velké míře vyskytují jak u většinové společnosti, tak i u samotných bezdomovců. Teoretický základ tvoří nosnou část pro praktický výzkum, který se zabývá měřením kognitivní části postojů obyvatel Zlínského kraje k osobám bez přístřeší.

V poslední části je pozornost soustředěna na publikované studie, které se zabývaly problematikou postojů veřejnosti k bezdomovectví, aby se dostatečně vymezil výzkumný problém. K nejzajímavějším dostupným textům patří pilotní sonda HORÁKOVÉ (1997) a výzkum PRINCOVÉ (2001) "Bezdomovci očima veřejnosti a sociálních pracovníků". Publikované texty vnímají bezdomovectví jako závažný sociální jev, který je potřeba řešit systémově (individuálně a zároveň společensky) a poukazují na nejvíce naléhavé podskupiny obyvatelstva ohrožené bezdomovectvím. Další část těchto textů pojednává o stereotypch v otázkách charakteristiky osob bez přístřeší - společnost je z převážné míry vnímá jako alkoholiky nebo kriminální delikventy. Současně je významný díl věnován příčinám vzniku bezdomovectví (jsou bezdomovci většinovou společností považováni za "viníky" své situace nebo jsou spíše "oběti" společenských podmínek?) a hledáním vhodného řešení celého fenoménu (kdo má poskytovat pomoc a hradit služby pro osoby bez přístřeší).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODIKA VÝZKUMU

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo **zjistit postoje obyvatel** Zlínského kraje k problematice bezdomovectví pomocí dotazníku a dosažené **výsledky porovnat** s odpověďmi zaměstnanců azylových domů a zároveň s pilotní sondou VÚMPSV (HORÁKOVÁ, 1997). Jednalo se o kvantitativní, explorační výzkum, který neměl za cíl ověřovat hypotézy, ale zmapovat současnou situaci ve Zlínském kraji.

5.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor této práce tvořil dostupný vzorek obyvatel Zlínského kraje. Výsledky získané dotazníkovým šetřením nejsou reprezentativní, protiváhu tvoří jejich četnost (n=403), byly sesbírány v průběhu února až října 2005. Při získávání vyplněných dotazníků bylo využito přátel a studentů středních škol (zaměření: všeobecné, zdravotní, sociální) i náhodně oslovených občanů v ulicích města.

Vyplněné dotazníky z azylových zařízení Zlínského kraje v množství 33 kusů byly sebrány v průběhu celého roku 2005, při osobních návštěvách jednotlivých zařízení.

Pro vyšší výtěžnost dat a možnost srovnávání jednotlivých zvolených kategorií byl Zlínský kraj rozdělen na čtyři menší celky (dle minulého rozdělení okresů), další dělení výzkumného souboru proběhlo podle demografických ukazatelů pohlaví, vzdělání a věku.

Následujících tabulky 1 a 2 uvádí rozdělení vyplněných dotazníků dle zvolených kritérií:
Tabulka 1: Množství vyplněných dotazníků - celkový přehled

Region Zlínského kraje	Množství vyplněných dotazníků – dostupný vzorek populace	Množství vyplněných dotazníků – zaměstnanci azylových domů
Zlínsko	155	16
Vsetínsko	70	7
Kroměřížsko	96	4
Uherskohradištsko	109	6
Celkem	403	33

Tabulka 2: Množství vyplněných dotazníků a jejich rozdělení dle pohlaví, věku a vzdělání z jednotlivých regionů Zlínského kraje

	Množství vyplněných dotazníků celkem (dostupný vzorek populace)	rozdělení							
		dle pohlaví		dle vzdělání			dle věku		
		muži	ženy	základní	středoškolské	vysokoškolské	do 25 let	od 25 – 46 let	nad 46 let
Kraj Zlínský	403	125	278	127	183	93	204	147	52
Region: Zlínsko	155	34	121	25	83	47	53	79	23
Vsetínsko	70	23	47	19	31	20	27	30	13
Kroměřížsko	69	19	50	11	42	16	38	24	7
Uherskohradištsko	109	49	60	72	27	10	86	14	9

5.3 Použité metody

Zvolená metoda zkoumání postojů (především kognitivní složky) obyvatel Zlínského kraje byla dotazníková forma. Koncepce dotazníku byla převzata z výzkumné pilotní sondy VÚMPSV (viz přílohy a seznam použité literatury) především proto, že toto je jediná celorepublikově provedená sonda zkoumající postoje k osobám bez přístřeší a také pro možnost srovnání vývoje postojů k této problematice (srovnává rok 1997 s rokem 2005). Dotazník tvoří osm položek, z nich první čtyři zkoumají demografické ukazatele respondenta (kategoriální proměnné), zbývající čtyři otázky zkoumají kognitivní složku postojů respondenta k problematice bezdomovectví a jsou doplněny volnou odpovědí.

5.4 Způsob zpracování dat

Získané výsledky dotazníkového šetření byly rozčleněny dle demografických ukazatelů (pohlaví, věk, vzdělání) a územního rozdělení Zlínského kraje (kopíruje bývalé okresy) do tabulek.

U dotazníkových odpovědí, kde bylo možno zvolit pořadí důležitosti, bylo v celkovém sčítání využito metod indexových a kumulativních, které byly převedeny v procentuální pro vyšší přehlednost dosažených výsledků.

5.5 Výsledky

Na následujících stranách jsou uvedeny získané hodnoty dotazníkového šetření. Každá z následujících tabulek komentuje dosažené výsledky z pohledu jednoho demografického ukazatele: pohlaví, vzdělání a věku.

Tabulka 3: Postoj obyvatel Zlínského kraje k problematice bezdomovectví dle ukazatele pohlaví

	Ženy				Muži				Zaměstnanci Azylových domů (Otrokovice, Zlín, Kroměříž, Staré Město, Vsetín) (n=33)	Výsledky pilotní sondy VÚPSV (Horáková, 1997) (n=190)
	Zlín n=121	Kroměříž n=50	Uherské Hradiště/Staré Město n=60	Vsetín n=47	Zlín n=34	Kroměříž n=19	Uherské Hradiště/Staré Město n=49	Vsetín n=23		
Myslíte si, že bezdomovectví je ve vašem městě naléhavým problémem (v %)?										
Je to naléhavý problém vyžadující bezodkladné řešení	16	9	8	7	6	-	4	13	38	27
Je to skrytý problém, který však může v blízké budoucnosti eskalovat	48	36	28	59	25	23	26	26	28	36
Je to okrajový problém, který existuje a bude existovat jako všude jinde, ale za stávajících podmínek nehrozí, že se nadměrně rozrostl	22	41	37	30	55	65	50	48	24	32
Nevím, nedokáži jednoznačně určit	14	14	27	4	14	12	20	13	10	5
Myslíte si, že počet osob bez přístřeší ve vašem městě ve srovnání s minulými roky (v %)?										
Rozhodně vzrostl	10	2	5	11	6	6	4	4	21	7
Spíše vzrostl	42	16	28	37	27	6	20	18	26	22
Zůstal přibližně stejný	24	59	37	22	50	59	37	48	48	49
Spíše klesl	3	2	5	2	3	12	6	4	-	2
Rozhodně klesl	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Osoby bez přístřeší ve městě nebyly a nejsou	-	-	2	-	-	-	-	-	-	7
Nevím, neumím odhadnout	21	21	23	28	14	17	33	26	5	12

pokračování tabulky 3:

Jaký druh bezdomovectví považujete za obzvláště naléhavý problém (v %)?										
Klasické bezdomovství	10	6	7	1	6	13	10	10	16	4
Odchovanci dětských domovů, ústavů, kteří nemají kam jít	14	19	15	5	15	14	14	10	14	20
Případy útěky nezletilců	6	6	7	18	3	1	2	3	-	7
Squoteři, bydlící v opuštěných domovech či bytech	2	3	3	7	3	4	3	5	1	3
Drogově závislí, kontraindikovaní bezdomovci	11	12	12	3	12	11	15	15	9	15
Osoby v dočasné životní krizi, kterou sami vlastními silami nemohou nebo nedokáží řešit	16	14	10	14	13	12	10	12	17	19
Propuštění vězni bez přístřeší	6	8	6	5	10	5	5	9	14	20
Pacienti léčebných ústavů, kteří by mohli za určitých okolností zařízení opustit, ale nemají možnost samostatného bydlení	5	5	4	7	3	7	3	-	8	12
Romské rodiny bez přístřeší	3	3	6	7	5	1	8	7	1	-
Cizí státní příslušníci s rodinami bez přístřeší	5	2	4	4	7	2	6	2	2	-
Bezdomovci bez trvalého bydliště ve vašem městě	5	2	6	4	5	7	5	6	8	-
Neplatiči nájemného	3	2	3	5	5	3	3	6	4	-
Týrané matky s dětmi	14	18	17	20	13	20	16	15	6	-
Jaké návrhy a opatření je třeba podle vás učinit, aby se omezil rozsah bezdomovectví a jak by měla vypadat prevence (v %)?										
Výstavba obecních bytů pro sociálně potřebné skupiny obyvatel	21	22	17	21	15	17	12	26	22	25
Výstavba „chudinských bytů“	23	24	30	21	28	36	23	19	13	18
Zřizování obecních ubytoven s nízkým nájmem	17	13	11	18	16	10	21	22	28	22
Uvolnění cen nájemného, které by vedlo k vyšší diferenciaci nájemného na trhu s byty	7	3	7	8	10	4	7	15	2	9
Rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb	29	31	28	23	23	27	27	14	26	21
Podpora rozšiřování levných soukromých ubytovacích služeb	3	7	7	9	8	6	10	4	9	5

Tabulka na předcházejících stranách se zabývá postoji obyvatel zlínského kraje k bezdomovectví a je členěna dle demografického ukazatele pohlaví. Dosažené výsledky prezentují toto:

- Ženy vnímají problematiku osob bez přístřeší jako skrytý problém s možností eskalace (48 % žen Zlínska, 59 % žen Vsetínska). Muži jsou ve většinovém názoru přesvědčeni o okrajovosti problému, který existuje a bude existovat (55 % mužů Zlínska, 50 % mužů Uherskohradištska, 48 % mužů Vsetínska a 65 % mužů Kroměřížska).
- V odhadech počtu bezdomovců se názory žen i mužů přibližují – shodují se na tom, že počet osob bez přístřeší "zůstal přibližně stejný". Jen 42 % obyvatelek Zlínska a 37 % obyvatelek Vsetínska se domnívá, že počty osob bez přístřeší ve městě spíše vzrostly. Zajímavé se jeví dosažené hodnoty občanů Zlínského kraje, kteří nedokáží počty bezdomovců odhadnout, tudíž nejsou vůbec k toto fenoménu vnímaví (21 % žen Zlínska a Kroměřížska, 23 % žen Uherskohradištska, 28 % žen Vsetínska, 33 % mužů Uherskohradištska a 26 % mužů Vsetínska).
- V pohledu na naléhavost řešení problematiky bezdomovectví jednotlivých podskupin obyvatelstva se občané Zlínského kraje bez ohledu na třídění dle pohlaví shodli na pomoci týraným matkám s dětmi, osobám v dočasné životní krizi, odchovancům dětských domovů, kontraindikovaných bezdomovcích (cca 10 – 15 %). Muži Zlínského kraje navíc preferují pomoc klasickým bezdomovcům, ženy Vsetínska zase nezletilcům, kteří utekli z domova (18 %). Další pomoc by poskytli muži Zlínska propuštěným vězňům (10 %).
- Návrhy a opatření, které by měly omezit rozsah bezdomovectví, vidí muži i ženy Zlínského kraje především v rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb. Dále ženy preferují obecní výstavbu bytů pro sociálně potřebné skupiny obyvatelstva a stejnou měrou i výstavbu "chudinských bytů". Muži se přiklánějí pouze k druhé variantě (výstavba "chudinských bytů"). Zajímavé jsou dosažené výsledky v mužské části populace (10 % mužů Zlínska je pro uvolnění cen nájemného, 10 % mužů Uherskohradištska je pro podporu levných soukromých ubytovacích služeb).

Tabulka 4: Postoj obyvatel Zlínského kraje k problematice bezdomovectví dle kritéria vzdělání

	Základní vzdělání				Středoškoláci				Vysokoškoláci				Zaměstnanci Azylových domů (Otrokovice, Zlín, Kroměříž, Staré Město, Vsetín) (n=33)	Výsledky pilotní sondy VÚPSV (Horáková, 1997) (n=190)
	Zlín n=25	Kroměříž n=11	U.Hrad/ S. město n=72	Vsetín n=19	Zlín n=83	Kroměříž n=42	U.Hrad/ S. město n=27	Vsetín n=31	Zlín n=47	Kroměříž n=16	U.Hrad/ S. město n=10	Vsetín n=20		
Myslíte si, že bezdomovectví je ve vašem městě naléhavým problémem (v %)?														
Je to naléhavý problém vyžadující bezodkladné řešení	21	-	3	5	13	10	11	10	9	-	22	10	38	27
Je to skrytý problém, který však může v blízké budoucnosti eskalovat	50	20	22	63	47	36	37	39	30	27	44	50	28	36
Je to okrajový problém, který existuje a bude existovat jako všude jinde, ale za stávajících podmínek nehrozí, že se nadměrně rozrostl	21	80	49	16	27	37	26	45	39	67	34	40	24	32
Nevím, nedokáži jednoznačně určit	8	-	26	16	13	17	26	6	22	6	-	-	10	5
Myslíte si, že počet osob bez přístřeší ve vašem městě ve srovnání s minulými roky (v%)?														
Rozhodně vzrostl	21	-	-	5	6	5	15	13	9	-	11	5	21	7
Spíše vzrostl	43	-	21	26	39	10	26	26	35	27	56	40	26	22
Zůstal přibližně stejný	29	80	42	32	27	56	26	26	35	53	22	40	48	49
Spíše klesl	-	20	-	5	7	5	18	3	-	7	11	-	-	2
Rozhodně klesl	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Osoby bez přístřeší ve městě nebyly a nejsou	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Nevím, neumím odhadnout	7	-	36	32	21	24	15	32	21	13	-	15	5	12

pokračování tabulky 4:

Jaký druh bezdomovectví považujete za obzvláště naléhavý problém (v %)?														
Klasické bezdomovství	10	9	8	5	10	7	9	4	6	9	9	9	16	4
Odchovanci dětských domovů, ústavů, kteří nemají kam jít	17	15	15	15	15	17	15	16	15	20	9	13	14	20
Případy útěky nezletilců	8	5	5	6	5	7	5	3	4	-	5	6	-	7
Squoteři, bydlící v opuštěných domovech či bytech	2	6	3	2	2	4	4	3	2	-	1	5	1	3
Drogově závislí, kontraindikovaní bezdomovci	9	10	14	10	12	12	9	15	11	8	12	14	9	15
Osoby v dočasné životní krizi, kterou sami vlastními silami nemohou nebo nedokáží řešit	11	10	8	14	16	15	12	11	15	13	15	16	17	19
Propuštění vězni bez přístřeší	7	6	6	3	6	6	8	10	8	10	2	4	14	20
Pacienti léčebných ústavů, kteří by mohli za určitých okolností zařízení opustit, ale nemají možnost samostatného bydlení	5	5	4	6	5	4	6	3	4	12	2	4	8	12
Romské rodiny bez přístřeší	4	5	9	8	2	3	4	7	5	3	6	2	1	-
Cizí státní příslušníci s rodinami bez přístřeší	7	-	5	6	4	2	2	2	7	3	6	1	2	-
Bezdomovci bez trvalého bydliště ve vašem městě	6	5	5	3	5	3	5	4	5	5	7	6	8	-
Neplatiči nájemného	4	5	3	3	3	2	1	5	4	-	9	7	4	-
Týrané matky s dětmi	10	9	15	19	15	18	20	17	14	17	17	13	6	-

pokračování tabulky 4:

Jaké návrhy a opatření je třeba podle vás učinit, aby se omezil rozsah bezdomovectví a jak by měla vypadat prevence (v %)?														
Výstavba obecních bytů pro sociálně potřebné skupiny obyvatel	32	18	18	20	16	22	12	25	13	16	7	19	22	25
Výstavba „chudinských bytů“	22	32	26	21	36	24	24	21	25	34	25	23	13	18
Zřizování obecních ubytoven s nízkým nájemem	16	10	16	26	15	14	15	15	18	10	8	17	28	22
Uvolnění cen nájemného, které by vedlo k vyšší diferenciaci nájemného na trhu s byty	5	-	4	10	5	3	11	7	8	6	22	11	2	9
Rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb	19	18	28	17	24	30	28	26	31	32	30	17	26	21
Podpora rozšiřování levných soukromých ubytovacích služeb	6	22	8	6	4	7	10	6	5	2	8	13	9	5

Tabulka 4 zprostředkovává pohled na problematiku bezdomovectví a postoje obyvatel Zlínského kraje z hlediska dosaženého vzdělání.

V naléhavosti problematiky osob bez přístřeší došlo k těmto výsledkům: osoby se základním vzděláním vnímají bezdomovectví jako okrajový problém (výjimku tvoří obyvatelé Zlínska), středoškoláci jsou vnímavější a charakterizují tento fenomén jako skrytý problém s možností eskalace. Vysokoškoláci z Uherskohradištska a Vsetínska se přibližují ke obyvatelům se středoškolským vzděláním a naopak vysokoškoláci ze Zlínska a Kroměřížska vnímají problematiku bezdomovectví jako lidé se základním vzděláním (tj. jako okrajový problém).

V odhadech počtu osob bez přístřeší byl zaznamenán u lidí se základním vzděláním názor, že počty bezdomovců zůstaly přibližně stejné (výjimku tvoří 43 % obyvatel Zlínska se základním vzděláním, kteří si myslí, že počty osob bez přístřeší spíše vzrostly). U středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných lidí se z dosažených výsledků nedá jednoznačně interpretovat odhad počtu bezdomovců (pohybuje se na hraně mezi "zůstal přibližně stejný" a "spíše vzrostl").

Při pohledu na podskupiny obyvatel ohrožených sociální exkluzí ve formě bezdomovectví je vidět jako nejvíce naléhavou k pomoci skupinu týraných matek s dětmi (10 – 20 %), osoby v dočasné životní krizi (cca 15 %), odchovance dětských domovů (15 – 20 %), klasické bezdomovectví (cca 10 %) a drogově závislé – kontraindikovaní bezdomovci (10 – 15 %). V pohledu na nejvíce ohrožené skupiny bezdomovectvím a na naléhavost řešení krizové situace těchto osob nemá vliv dosažená úroveň vzdělání. Ostatní subkategorie potenciálních osob bez přístřeší dle výsledků tohoto šetření se ocitly na druhé straně akutnosti a potřebnosti řešení.

V nárocích a opatřeních pro omezení výskytu bezdomovectví lze vyzdvihnout toto:

- nejpreferovanější u vysokoškolsky vzdělaných lidí je rozšíření počtu azylových domů a jejich služeb (cca 30%),
- nejvyšší četnost odpovědí u středoškoláků mluví ve prospěch výstavby chudinských bytů, rozšíření počtu služeb azylových domů a podporu levného soukromého ubytování,
- u osob se základním vzděláním převažují odpovědi s návrhy výstavby obecních bytů pro sociálně potřebné skupiny obyvatel a výstavby chudinských bytů.

Tabulka 5: Postoj obyvatel Zlínského kraje k problematice bezdomovectví dle kritéria věku

	Do 25 let				26 – 45 let				Nad 46 let				Zaměstnanci Azylových domů (Otrokovice, Zlín, Kroměříž, Staré Město, Vsetín) (n=33)	Výsledky pilotní sondy VÚPSV (Horáková, 1997) (n=190)
	Zlín n=53	Kroměříž n=38	U.Hrad/ S. město n=86	Vsetín n=27	Zlín n=79	Kroměříž n=24	U.Hrad/ S. město n=14	Vsetín n=30	Zlín n=23	Kroměříž n=7	U.Hrad/ S. město n=9	Vsetín n=13		
Myslíte si, že bezdomovectví je ve vašem městě naléhavým problémem (v %)?														
Je to naléhavý problém vyžadující bezodkladné řešení	9	3	3	11	15	14	8	6	18	-	38	17	38	27
Je to skrytý problém, který však může v blízké budoucnosti eskalovat	45	24	23	45	40	43	58	56	45	50	38	33	28	36
Je to okrajový problém, který existuje a bude existovat jako všude jinde, ale za stávajících podmínek nehrozí, že se nadměrně rozrostl	35	55	47	33	29	33	17	32	23	50	24	42	24	32
Nevím, nedokáži jednoznačně určit	11	18	27	11	16	10	17	6	14	-	-	8	10	5
Myslíte si, že počet osob bez přístřeší ve vašem městě ve srovnání s minulými roky (v %)?														
Rozhodně vzrostl	9	3	-	7	9	5	8	6	8	-	50	17	9	7
Spíše vzrostl	38	9	23	19	35	23	50	39	55	-	12	33	38	22
Zůstal přibližně stejný	38	56	40	30	26	57	17	33	23	83	38	33	38	49
Spíše klesl	6	6	7	3	4	5	-	3	-	-	-	-	6	2
Rozhodně klesl	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Osoby bez přístřeší ve městě nebyly a nejsou	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Nevím, neumím odhadnout	9	26	29	41	26	10	25	19	14	17	-	17	9	12

pokračování tabulky 5:

Jaký druh bezdomovectví považujete za obzvláště naléhavý problém (v %)?														
Klasické bezdomovství	9	9	8	5	9	5	6	3	14	7	10	18	9	4
Odchovanci dětských domovů, ústavů, kteří nemají kam jít	20	15	14	17	14	21	12	15	12	20	15	6	20	20
Případy útěky nezletilců	7	7	6	6	6	3	2	4	4	-	-	3	7	7
Squoteři, bydlící v opuštěných domovech či bytech	2	3	4	1	2	4	3	4	2	-	-	8	2	3
Drogově závislí, kontraindikovaní bezdomovci	11	14	14	13	11	8	8	15	11	8	6	6	11	15
Osoby v dočasné životní krizi, kterou sami vlastními silami nemohou nebo nedokáží řešit	13	11	8	9	17	15	10	18	15	21	25	14	13	19
Propuštění vězňů bez přístřeší	7	6	6	8	8	9	7	2	6	10	8	8	7	20
Pacienti léčebných ústavů, kteří by mohli za určitých okolností zařízení opustit, ale nemají možnost samostatného bydlení	6	4	4	4	5	9	8	4	4	7	-	3	6	12
Romské rodiny bez přístřeší	5	4	8	7	3	1	5	5	2	-	4	8	5	-
Cizí státní příslušníci s rodinami bez přístřeší	8	3	4	4	4	1	2	3	5	-	10	-	8	-
Bezdomovci bez trvalého bydliště ve vašem městě	5	3	5	5	5	3	9	4	6	8	3	6	5	-
Neplatiči nájemného	3	2	3	3	3	1	5	5	6	6	-	9	3	-
Týrané matky s dětmi	4	19	16	18	13	20	23	18	13	13	19	11	4	-

pokračování tabulky 5:

Jaké návrhy a opatření je třeba podle vás učinit, aby se omezil rozsah bezdomovectví a jak by měla vypadat prevence (v %)?														
Výstavba obecních bytů pro sociálně potřebné skupiny obyvatel	17	20	16	22	18	20	16	21	28	24	5	27	17	25
Výstavba „chudinských bytů“	26	33	27	22	22	20	31	20	28	27	22	21	26	18
Zřizování obecních ubytoven s nízkým nájemem	16	13	16	19	19	13	12	19	14	8	17	19	16	22
Uvolnění cen nájemného, které by vedlo k vyšší diferenciaci nájemného na trhu s byty	6	1	6	10	9	2	7	7	3	14	14	17	6	9
Rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb	30	26	27	20	28	35	28	22	22	26	31	12	30	21
Podpora rozšiřování levných soukromých ubytovacích služeb	5	7	8	7	3	11	6	11	5	4	11	4	5	5

Předešlá tabulka 5 prezentuje dosažené výsledky a třídí je z hlediska věku obyvatel. V pohledu na naléhavost problému bylo zjištěno, že mladí lidé do 26 let vnímají bezdomovectví v jako okrajový problém (55 % mladších obyvatel Kroměřížska, 47 % mladších obyvatel Uherskohradištska) a zároveň jako skrytý problém, který může eskalovat (45 % lidí ve věku do 26 let Zlínska a Vsetínska). U střední generace dochází k posunu, kdy je v převážné míře bezdomovectví vnímáno jako skrytý problém. U nejstarší věkové kategorie tohoto výzkumu (nad 46 let) je zřejmý posun k nejnaléhavějšímu řešení bezdomovecké problematiky.

V odhadech počtu osob bez přístřeší ve městě se většina obyvatel (napříč kritériem věku) domnívá, že počty bezdomovců zůstávají přibližně stejné. Jen obyvatelé Uherskohradištska v rozmezí věku 26 až 45 let a Zlínska starší 46 let mají pocit, že počty bezdomovců spíše vzrostly, celých 50 % občanů Uherskohradištska starších 46 let je přesvědčeno je počty bezdomovců rozhodně vzrostly.

Při konkrétnějším pohledu na jednotlivé skupiny obyvatelstva a na naléhavost poskytnuté pomoci je důraz kladen na týrané matky s dětmi, osoby v dočasné krizi, kontraindikované bezdomovce, klasické bezdomovce a odchovance dětských domovů (vše 8 – 20 %). Nižší naléhavost pomoci je věnována propuštěným vězňům (10 % obyvatel Uherskohradištska). Vyšší hodnoty u cizích státních příslušníků (10 % obyvatel Uherskohradištska starších 46 let) a pacientů léčebných ústavů (9 % Kroměřížska v rozmezí 25 – 46 let) ukazují na místní specifika.

V návrzích a opatřeních k omezení výskytu bezdomovectví bylo shledáno toto: napříč celým věkovým spektrem obyvatel Zlínského kraje je nejpreferovanější aktivitou rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb a výstavba chudinských bytů. Zajímavé jsou dosažené výsledky u kategorie uvolnění cen nájemného (nejvyšší četnost kladných odpovědí u obyvatel starších 46 let Kroměřížska, Uherskohradištska, Vsetínska a občané Vsetínska mladší 26 let).

5.6 Interpretace a diskuse výsledků

Tato práce prokázala vyšší citlivost pro osoby bez přístřeší u žen (to potvrzují i výsledky práce PRINCOVÉ, 2004). Cca 50 % žen v okrese Zlín se domnívá, že bezdomovectví může za současného stavu vzrůst. Muži jsou "střízlivější" ve svých odhadech a bezdomovectví pro ně představuje okrajový problém, který existuje a bude existovat, ale v

současných podmínkách nadměrně nevzroste (50 % mužů okresu Zlín, 65 % mužů okresu Kroměříž a Uherské Hradiště/Staré Město). Tyto zjištěné výsledky nekorrespondují s daty získanými z odpovědí pracovníků azylových domů, kteří bezdomovectví vnímají na vyšší hladině potřebnosti, která jej charakterizuje jako naléhavý problém vyžadující bezodkladné řešení (46 %). Každodenní kontakt s bezdomovectvím i možnost několikaletého srovnávání využitelnosti jednotlivých služeb azylového zařízení má nejspíše vliv na vnímání bezdomovectví jako naléhavého problému u zaměstnanců azylových zařízení. Z pilotní sondy HORÁKOVÉ (1997) dosažené výsledky spíše vypovídají o bezdomovectví jako o problému, který může přerůst nad únosnou mez, jestli nebudou přijata korigující opatření (podobné stanovisko zastává cca 30 – 45 % žen Zlínského kraje).

Největší zastoupení získaných odpovědí (napříč vzdělanostním spektrem obyvatel Zlínského kraje) se nacházelo ve vnímání bezdomovectví jako skrytého nebo okrajového problému. Další výsledky z dotazníkového šetření jednoznačně potvrdily, že s vyšším věkem je již vytvořen postoj k problematice. Oproti tomu celých 27 % obyvatel mladších 25 let z okresu Uherské Hradiště/ Staré Město nedokáže určit naléhavost fenoménu bezdomovectví. U mladší generace (do 25 %) převládá názor, že bezdomovectví je okrajovou záležitostí, která se nadměrně nerozroste, střední věk 26 až 45 let vnímá osoby bez přístřeší již jako budoucí hrozbu, nebudou-li v současnosti přijata náležitá opatření. U nejstarší podskupiny (nad 46 let věku) je nejsilněji vyjádřena obava z bezdomovectví - 18 % obyvatel Zlínska, 38 % obyvatel Uherskohradištska a 17 % obyvatel Vsetínska starších 46 let vnímá bezdomovectví jako naléhavý problém vyžadující bezodkladné řešení. Tato generace osobně zažila umělou zaměstnanost socialistického státního režimu, a tak změny, které přišly se znovuzískanou svobodou roku 1989, jsou neustále vnímány jako ohrožující. Z volných odpovědí, které byly velmi málo obyvateli Zlínského kraje využity, se dá konstatovat, že starší občané (ti se vyjadřovaly nejvíce) vnímají problematiku osob bez přístřeší velmi úzce – především jako lenost a pohodlnost, neschopnost a neochotu se zařadit do většinové společnosti a řešení problematiky vidí v povinnosti pracovat (není upřesněno kdo, za jakou úplatu, na jak dlouho má práci poskytovat...).

Dále je z dotazníkových výsledků dostupného vzorku obyvatelstva Zlínského kraje vidět, že přibližně 15 – 30 % dotázaných obyvatel nedokáže odhadnout počty osob bez přístřeší. Tyto výsledky jsou v rozporu se odpověďmi pracovníků azylových domů (neví jen 3 %), kteří se s bezdomovci setkávají denně a jsou vnímaví pro tuto problematiku i mimo své

zaměstnání. V odhadu počtu bezdomovců došlo k zajímavým zjištěním: přibližně polovina mužů Zlínského kraje, 42 % zaměstnanců azylových domů a 49 % odpovědí z pilotní sondy HORÁKOVÉ (1997), 59 % žen okresu Kroměříž a 37 % žen z okresu Uherské Hradiště/Staré Město se domnívá, že počet osob bez přístřeší zůstal přibližně stejný. Oficiální statistiky MPSV mluví o každoročním 10% nárůstu těchto osob (měřeno využitelností zařízení, které poskytují bezdomovcům služby). S tímto trendem (počty osob bez přístřeší narůstají) souhlasí celých 42 % žen okresu Zlín. Obdobně i u odpovědí rozdělených dle vzdělanostního kritéria dochází v odhadu počtu bezdomovců k subjektivní chybě, i když mezi kategoriemi "zůstal přibližně stejný" a "spíše vrostl" nelze ze získaných dat interpretovat jednoznačný výsledek, je zřejmé, že vysokoškoláci vnímají počty osob bez přístřeší jako zvýšené. Respondenti ve věku 26 – 45 let se shodují s oficiální statistikou MPSV, které udává každoroční 10% rostoucí tendenci. Zajímavou se jeví nadpoloviční (55 %) odpověď obyvatel Zlínska starších 46 let, které uvádí zvýšené počty bezdomovců ve městě. Tato odpověď může souviset s vyšší anonymitou krajského města pro osoby bez přístřeší, lepší dostupností bezdomoveckých potřeb (snazší žebvání, zbytky jídel v supermarketech, snadná možnost práce "na černo", apod.) i s vyšším "zviditelněním se" pro starší občany obávající se osob bez přístřeší. Výzkumem byl potvrzen další fakt: čím mladší podskupina obyvatel, tím menší všímavost ke konkrétnímu projevu bezdomovectví (tj. nedokáží odhadnout počet bezdomovců ve svém městě).

Při detailnějším pohledu na ohrožení jednotlivých podskupin bezdomovectvím a jejich problémovost dotazníkové odpovědi vykazaly tyto trendy: všeobecně (napříč celým spektrem dostupného vzorku obyvatel Zlínského kraje) je velký důraz kladen na pomoc týraným matkám a jejich dětem (cca 15 – 20 %). Pracovníci azylových domů nevidí tuto skupinu jako nejpotřebnější (pouhých 7%). Předpokládám, že je tomu tak z důvodu větší obeznamnosti nabídky a dostupnosti služeb pro tuto skupinu v celém kraji. Další skupinou osob ohroženou bezdomovectvím, která je obyvateli Zlínského kraje vnímána jako naléhavý problém, jsou odchovanci dětských domovů, ústavů, kteří nemají kam jít (cca 15 %), osoby v současné životní krizi, kterou nemohou nebo nedokáží sami řešit (cca 15%) a podskupina drogově závislých (v širokém slova smyslu) bezdomovců (cca 13%). Klasické bezdomovectví je ženami oproti mužům a zaměstnancům azylových domů vnímáno méně naléhavě. Zajímavý je dosažený výsledek 18 % z dotázaných žen z okresu Vsetín, které vnímají jako naléhavý problém útěky nezletilců, i když pro ostatní populaci obyvatel Zlínského kraje je tato

podskupina okrajová. Tento výsledek nejspíše ukazuje na lokální specifika. Podobně propuštění vězni a pacienti léčebných ústavů, kteří by mohli za určitých okolností zařízení opustit, jsou zainteresovanými pracovníky azylových domů vnímány jako "naléhavější k potřebě pomoci" nabízených služeb, ale laický dostupný vzorek obyvatelstva je nepovažuje za naléhavý problém vyžadující mimořádnou pomoc. Je tomu nejspíše proto, že zaměstnanci se setkávají s touto početnou skupinou bezdomovců v azylovém zařízení, oproti tomu si "nezasvěcení" obyvatelé nespojují pobyt ve věznici či ústavu se ztrátou mezilidských vztahů a posléze i ztrátou domova. Squoteři, romské rodiny, cizí státní příslušníci, neplatiči nájemného a bezdomovci bez trvalého bydliště ve Zlínském kraji se ocitli na druhé straně naléhavosti a vnímání potřeby pomoci (dostupný vzorek populace; zaměstnanci azylových domů; pilotní sonda HORÁKOVÉ, 1997).

V návrzích a opatřeních pro omezení bezdomovectví se nejvíce odpovědí (napříč spektrem získaných odpovědí) shodlo na rozšíření počtu azylových domů a výstavbě "chudinských bytů" (cca 30 % a 25 %). Rozšíření počtu azylových domů koresponduje s míněním zaměstnanců těchto zařízení (dosahuje hodnot 28 %). Tito pracovníci v návrzích omezení výskytu osob bez přístřeší dávají přednost zřizování obecních ubytoven s nízkým nájmem (30 %), především pro fakt "nevykořenění" osoby bez přístřeší a také pro to, aby mohla být poskytnuta adresnější pomoc bezdomovci tam, kde je znám, oproti "neosobní" (tj. neznající minulost a lokální vztahy bezdomovce) pomoci azylového zařízení vzdáleného desítky kilometrů od místa, kde tato osoba přešla z "obydlí" "na ulici". Stejný důvod mluví ve prospěch výstavby obecních bytů pro sociálně potřebné skupiny obyvatel (25 % odpovědí pilotní sondy HORÁKOVÉ, 22 % zaměstnanci azylových domů, 15 % muži Zlínského kraje, 20 % ženy Zlínského kraje). Jako zajímavý trend se jeví vyšší zastoupení odpovědí hledajících omezení bezdomovectví v uvolnění cen nájemného a podpoře levných soukromých ubytovacích služeb u mužské populace okresu Zlín, Uherské hradiště/Staré Město a Vsetín. U vysokoškoláků je taktéž zřejmá podpora tržního nájemného a podpora levného soukromého ubytování. Uvolnění cen nájemného má překvapivou nejvyšší četnost kladných odpovědí u obyvatel starších 46 let Kroměřížska, Uherskohradištska, Vsetínska. Obdobně smýšlí i občané Vsetínska mladší 26 let (10 %).

6 ZÁVĚR

Bezdomovectví jako fenomén se v plné míře začal projevovat po revolučních změnách roku 1989 a je mu věnována celá teoretická část této bakalářské práce. Po nemožnosti nepracovat a nebydlet (nemít trvalé bydliště) v době minulé je v současnosti možnost skončit na ulici pro každého občana naprosto reálná. Mechanismy, jak se stát osobou bez přístřeší, jsou přehledně popsány v této studii, stejně tak i skupiny obyvatel, které jsou bezdomovectvím ohroženy nejvíce. Práce obsahuje i ohled na psychickou dimenzi bezdomovectví a právní normy, které se zabývají osobami bez přístřeší.

Bezdomovcem, podle mého názoru, se může stát opravdu každý - jde o souhrn osobnostních, časových, lokálních a životních příčin.

Další část teorie je věnována postojům. Vysvětluje vztahy mezi postoji, nevědomím, chováním a zabývá se především specifickými postoji – předsudky. Charakterizuje vznik, funkci a modifikaci předsudků vztáženou na problematiku bezdomovectví.

Poslední oddíl teoretické části mapuje konkrétní provedená měření postojů obyvatelstva ČR k bezdomovcům samotným i k celkovému fenoménu osob bez přístřeší. Jako nejzajímavější se jeví výzkumy HORÁKOVÉ (1997) a PRINCOVÉ (2004), a proto je s nimi vedena polemika v interpretaci výsledků této práce.

Hlavním smyslem práce bylo zmapovat postoje k fenoménu bezdomovectví, a to především jejich kognitivní část, na dostupném vzorku populace obyvatel Zlínského kraje. Postoje občanů byly měřeny dotazníkovou formou (n=403) a byly porovnávány s odpověďmi zaměstnanců azylových domů (n=33), u kterých byl předpokládán větší vhléd do problematiky. Dotazník byl tvořen 8 položkami, kde první 4 otázky měly charakter uzavřených odpovědí (kategoriální proměnné), zbývající čtyři měly v nabídce i volné odpovědi. Pro vyšší výtěžnost informací z dotazníků bylo uplatněno demografických ukazatelů pohlaví, vzdělání a věku a současně i uzemní rozdělení získaných odpovědí dle bývalých okresů Zlínského kraje.

Získané výsledky lze přehledně shrnout takto:

- Bezdomovectví jako sociální fenomén je vnímán občany Zlínského kraje na pomezí skrytého problému, který je třeba řešit, aby v budoucnosti nekontrolovaně nevzrostl a okrajového problému, který je za stávajících podmínek adekvátně řešen. Jen necelých 40% obyvatel Uherskohradištska starších 46 let vnímá tuto problematiku velmi naléhavě.

- Občané starší 46 let, vysokoškolsky vzdělaní lidé a angažovaní pracovníci azylových domů mají již vytvořený postoj k sociálnímu jevu osob bez přístřeší a volí tak extrémněji vyjádřenou naléhavost problematiky bezdomovectví (tj. bezdomovectví jako naléhavý problém, který vyžaduje bezodkladné řešení).
- V odhadech počtu bezdomovců v konkrétním městě došlo k subjektivní chybě vnímání. Většina obyvatelstva vnímá počty osob bez přístřeší jako stabilní bez výkyvů směrem nahoru i dolů. Oproti tomu oficiální statistika MPSV vykazuje každoroční 10% nárůst populace bezdomovců. Získané výsledky tohoto dotazníkového šetření vypovídají o snížené vnímavosti obyvatelstva Zlínského kraje k aktuální a konkrétní situaci bezdomovců – vysoké procento (10 - 30 %) občanů nedokáže vůbec odhadnout počty bezdomovců (napříč sociologickými kategoriemi pohlaví, věku a vzdělání).
- Při detailnějším pohledu na subskupiny obyvatel ohrožených sociální exkluzí ve formě bezdomovectví vidí občané Zlínského kraje jako nejvíce naléhavou k pomoci skupinu týraných matek s dětmi, osob v dočasné životní krizi, odchovanců dětských ústavů, klasické bezdomovectví a kontraindikované bezdomovce. Tato shoda byla dosažena ve všech sociologických kategoriích (věk, vzdělání, pohlaví). Odlišně získaná data (př. naléhavost pomoci u pacientů léčebných zařízení nebo u cizích státních příslušníků) lze interpretovat pouze s přihlédnutím k místním specifikům.
- V návrzích a opatřeních jak čelit fenoménu bezdomovectví je nejpreferovanější odpovědí rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb (všichni obyvatelé Zlínského kraje). Dále je zřejmá podpora výstavby obecních bytů a ubytoven pro sociálně potřebné skupiny obyvatelstva především pro fakt, že obce dokáží poskytnout konkrétní (adekvátní i adresnou) pomoc bezdomovci v místě, kde tento člověk přešel "z obydlí" "na ulici".
- Vysokoškolsky vzdělaní lidé a mužská populace Zlínského kraje volí progresivnější způsoby omezení výskytu osob bez přístřeší (tržní ceny bytů a podporu levného soukromého ubytování).
- Občané starší 46 let v největší míře volili v dotazníkovém šetření volné odpovědi, kde označovali bezdomovce jako lidi líné a pohodlné, které si za svou situaci mohou sami (popř. si ji vybrali), kteří nejsou schopni a ochotni se zařadit do většinové společnosti. Řešení problematiky starší občané hledají v povinnosti pracovat (není upřesněno kdo, za jakou úplatu, na jak dlouho má práci poskytovat). Tento postoj vyjadřuje nízkou

obeznámenost s problematikou (mechanismy vzniku, ohrožené skupiny obyvatelstva bezdomovectvím apod.) a zároveň i určitý stupeň obav z osob bez přístřeší a všeho, co s touto problematikou souvisí.

V návaznosti na provedený výzkum by se pozornost měla věnovat vyšší obeznámenosti mladší a starší populace Zlínského kraje (tj. osoby do 25 let a nad 46 let věku) s fenoménem bezdomovectví (mechanismy vzniku, ohrožené skupiny obyvatelstva bezdomovectvím apod....) pro odstranění obav a negativních stereotypů u starších osob a u mladší generace pro formování postoje a sociální empatie. Zároveň se ukazuje koncepční řešení problematiky v aktivitách jednotlivých obcí, které dokáží poskytnout adresnou a adekvátní pomoc (obecní sociální byty či ubytovny) v souladu s novou právní úpravou zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách platnou od 1.1. 2007.

Důležité je se zmínit o možnostech následného výzkumu na reprezentativním vzorku obyvatel Zlínského kraje, který by nezkoumal jen kognitivní část postojů, ale také emoční a behaviorální (afektivní) složku.

Zajímavým se jeví i následný další výzkum srovnávající jednotlivé služby azylových zařízení a jejich úspěšnost při začleňování bezdomovců zpět do většinové společnosti doplněný kvalitativním výzkumem těch osob bez přístřeší, které zvládly tuto resocializaci.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ATKINSON, R., L. at al. *Psychologie*. Praha: Portál. 2003, str. 616 – 622.
- BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost: Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada. 2002, str. 76.
- FONTANA, D: *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál. 1997, str. 223 - 228.
- GIDDENS, A: *Sociologie* . Praha: Argo. 1999, str. 231 – 236.
- GILAROVA , P.*Bezdomovectví*. [on-line].[cit. 2006-12-18]
URL: <http://www.plus-research.cz/vyzkumy.asp>
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H.*Psychologický slovník*. Praha:Portál. 2004, str. 464.
- HORÁKOVÁ,M. *Současné podoby bezdomovství v České republice – pilotní sonda*. VÚPSV. 1997, str. 1 - 65.
- HAYESOVÁ, N.: *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál. 2000, str. 95 – 112.
- HECK, S., HECKOVÁ, E. *Bezdomovci a my*
URL: <http://www.getsemany.cz/index.asp?c=261>.
- HRADECKÝ,I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví: Extrémní vyloučení*. Praha: Naděje. 1996, str. 11 – 107.
- KERN at al: *Přehled psychologie*. Praha: Portál. 2002, str. 250.
- KRECH, D., CRUTCHFIELD, R..S., BALLACHEY, E., L.. *Člověk v společnosti*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akademie vied. 1968, str. 68.
- KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Základy stupidologie: život s deprivanty II*. Praha: Galén. 2002, str. 305 – 308.
- NAKONEČNÝ, M: *Sociální psychologie*. Praha: Academia. 1999, str. 38 – 39, 154 – 155.
- PĚNKAVA, P. *Sociální práce s osobami bez přístřeší* [on-line].[cit. 2004-02-17]
URL: <http://www.mcssp.cz/default.aspx?uc=uc052&ArtifactId=257>.
- PRINZOVÁ, M. *Bezdomovci očima veřejnosti a sociálních pracovníků* [on-line]. [cit. 2004-03-05] URL: <http://sweb.cz/vicinia/informace.htm>.
- SEKOT, A. *Sociologické texty ke studiu sociální pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, str. 31 – 35.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. 2004, str. 748 - 756.

8 PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1: DOTAZNÍK

1. **Jste** muž
žena ?
2. **Do jaké věkové skupiny patříte?** Do 25 let
Od 26 – 45 let
Nad 46 let
3. **Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:** základní
středoškolské
vysokoškolské
4. **Větší město v okolí Vašeho trvalého bydliště je:** Zlín
Vsetín
Kroměříž
Uherské Hradiště/Staré Město
5. **Myslíte si, že bezdomovectví je ve vašem městě (Zlín, Vsetín, Kroměříž, Uherské Hradiště/Staré Město) naléhavým problémem?**
 - a/ je to naléhavý problém vyžadující bezodkladné řešení
 - b/ je to skrytý problém, který však může v blízké budoucnosti eskalovat
 - c/ je to okrajový problém, který existuje a bude existovat jako všude jinde, ale za stávajících podmínek nehrozí, že se nadměrně rozroste
 - d/ nevím, nedokáži jednoznačně určit
6. **Myslíte si, že počet osob bez přístřeší ve vašem městě (Zlín, Vsetín, Kroměříž, Uherské Hradiště/Staré Město) ve srovnání s minulými roky:**
 - a/ rozhodně vzrostl
 - b/ spíše vzrostl
 - c/ zůstal přibližně stejný
 - d/ spíše klesl
 - e/ rozhodně klesl
 - f/ osoby bez přístřeší ve městě nebyly a nejsou
 - g/ nevím, neumím odhadnout

7. Jaký druh bezdomovství považujete za obzvláště naléhavý problém (počet zaškrtnutých odpovědí není omezen, prosím uveďte pořadí důležitosti) ?

- a/ klasické bezdomovství
- b/ odchovanci dětských domovů, ústavů, kteří nemají kam jít
- c/ případy útěku nezletilců
- d/ squoteři bydlící v opuštěných domovech či bytech
- e/ drogově závislí, kontraindikovaní bezdomovci
- f/ osoby v dočasné životní krizi, kterou sami vlastními silami nemohou nebo nedokáží řešit
- g/ propuštění vězňů bez přístřeší
- h/ pacienti léčebných ústavů, kteří by mohli za určitých okolností zařízení opustit, ale nemají možnost samostatného bydlení
- i/ romské rodiny bez přístřeší
- j/ cizí státní příslušníci s rodinami bez přístřeší
- k/ bezdomovci bez trvalého bydliště ve vašem městě
- l/ neplatiči nájemného
- m/ týrané matky s dětmi
- n/ jiný (uveďte jaký)

8. Jaké návrhy a opatření je třeba podle Vás učinit, aby se omezil rozsah bezdomovství a jak by měla vypadat prevence (počet zaškrtnutých odpovědí není omezen, prosím uveďte pořadí důležitosti) ?

- a/ výstavba obecních bytů pro sociálně potřebné skupiny obyvatel
- b/ výstavba „chudinských bytů“ (tj. bytů pro osoby, jejichž příjmy jsou dlouhodobě či trvale pod hranicí životního minima, které nemají žádný movitý či nemovitý majetek)
- c/ zřizování obecních ubytoven s nízkým nájemem
- d/ uvolnění cen nájemného, které by vedlo k vyšší diferenciaci nájemného na trhu s byty
- e/ rozšíření počtu azylových domů s rozdílnými typy služeb
- f/ podpora rozšiřování levných soukromých ubytovacích služeb
- g/ jiné (uveďte jaké)